

“Gerçekten İslam Ümmeti, tarih boyunca Hadis ve Sünneti yanlış anlamak ve yorumlanaktan kaynaklanan zararları, uydurulan binlerce mevzu hadisten çekmiştir.”

Muhammed GAZALİ

İslam Dini: cefalar üstü evrensel niteliklere sahip senedir. Bu dinin iki temel dayanağı, Kur'an ve Sünnettir. İslam dini pratik hayatta yaşamak için gönderilmiş, Hz. Peygamber de bu yaşantıyı insanlara en kapsamlı bir şekilde göstermiş ve bu sahada örnek olmuştur. Kur'an'ın açıklaması olan Sünnet, İslam'ın pratiğe yansımış şeklidir.

Hadislerin Hz. Peygamber'den bizlere intikalinin saf ve temiz bir şekilde gelmesi ne kadar önemliyse, delaleti dediklerimiz doğru anlaşılması, kavranması ve yorumlanması da o derece önemli ve üzerinde durulması gereken bir husustur. Tarih boyunca ilim adamları arasında cereyan eden ihtilaf, nasların anlaşılması ve yorumlanması üzerinde odaklanmaktadır.

Hz. Peygamber ile içinde yaşadığımız asır arasında 1400 küsur sene gibi çok uzun bir sürecin bulunması, hadislerin doğru anlaşılmasında karşımıza bazı problemlerin çıkmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

Hz. Peygamber'in anlatmak istediği ve vermek istediği mesajın ne olduğunu görüp kavradan doğru bir şekilde anlaşılması, İslam dininin ve Hz. Peygamber'in anlaşılması açısından önemli bir olgudur. Hadislerde anlatılan ile anlaşılan aynı noktada örtüşüyorsa burada doğru bir anlamadan söz edilebilir.

KUR'ÂN-I KERİM PERSPEKTİFİNDE
HZ. PEYGAMBER'İN KONUMU VE SÜNNET'İN KAYNAĞI

Kur'an'ı Kerim'de Hz. Peygamber ile ilgili ayetlerin sayısının oldukça çok olduğunu görmekteyiz.

Kur'an'ın Hz. Peygamber'e olan bakış açısını ve Kur'an'daki konumunu bilmeyen bir kimse, Hz. Peygamber'i doğru anlamadığını iddia edemez. Hz. Peygamber'e Allah'ın hangi perspektiften baktığını, O'nu nasıl tavsiye ettiğini, hangi görevlerle yükümlü tuttuğunu, O'nu nasıl

anlamamız perspektifi: bizatihi ayetlerden tetkik etmek perspektifidir. Dolayısıyla Hz. Peygamber'i ve konu-
muzu perspektif olarak tanıtmak istiyorsak birinci derecede
Şüce Allah'ın, Kur'an-ı Kerim'de bize tanıttığı şekilde
tanıtmak ve tanıtmak durumundayız. (2)

H2. Peygamber'i Kur'an perspektifinden analiz etme-
miz gereğini şu asılardan öne sürmeli bulmaktayız:

1) Hz. Peygamber'i en iyi öğrenebileceğimiz kaynak, O'nu
peygamber olarak atayan ilahi kaynaktır. Bir kişiyi
bir göreve atayan makam, o kişinin şahsiyetini, neziyet-
lerini, varsa zaatlarını daha iyi bilir ve görev alanını,
yükümlülüklerini, yetkilerini o makam belirler. Bu makam
ilahi makam, görev peygamberlik, atayan Allah ve
atanan da peygamber ise, bunun böyle olması kaçınıl-
mazdır ve kesindir.

2) Hz. Peygamber'i tanıtan en objektif, en orijinal
kaynak Kur'an'dır. Objektiftir, çünkü beşerin hissi ve
insani yaklaşımları ondan uzaktır. Orijinaldir, çünkü Hz.
Peygamberle Kur'an arasında bir mesafe bulunmamıştır.
Sahihdir, çünkü Kur'an, bir bilgi kaynağı olarak her
mü'min için "işerisinde kuşku barındırmayan"
tek kaynaktır.

3) Nasıl ki bize Kur'an'ı Hz. Peygamber öğretmişse,
Hz. Peygamber'i de Kur'an öğretmektedir. Kur'an'ı Kerim,
Hz. Peygamber'i anlatırken ne mübaleğa etmiş, ne aşırıya
kaçmıştır. O'nu olduğu gibi: defai ve normal haliyle, defai
bir şekilde insanlara tanıtmıştır.

BEŞER VE RASÛL OLARAK H2. PEYGAMBER

Her ümmete gönderilen peygamber, o ümmetin kendi
fertleri arasından seçilmiştir. Bu bakımdan peygamberlerin,
Allah'ın seçilmiş kulları olmaktan ve Allah tarafından
verilmiş bir görevi ifa etme payretini içinde bulunduran
tan öte insanüstü bir özellikleri yoktur.

Müşriklerin peygamberlikle ilgili ilk itirazlarından
birisini, Hz. Peygamber'in insan oluşuyla ilgiliydi. Onlar,
"Bizim gibi ve bizden farklı olmayan bir insanın pey-
gamber olduğuna nasıl kabul edelim? Bu, bizim gibi
yiyen, içen, göluk göcuk sahibidir ve diğer bütün

insanlar gibi dünya işleriyle uğraşır. Böyle bir kişi: ③
peygamber olabilir mi?" diye itirazda bulunuyorlardı.
Kur'anı Kerim'de bu itirazlara değinilerek uygun cevaplar
verilmiştir. Bu durumu Kur'anı Kerim, Hz. Peygamber'in ağız-
dan söyle cevaplandırmaktadır: "De ki: ben de sizin gibi
bir insanım..." "Biz de sizin gibi insandan başka bir şey
değiliz. Fakat Allah, kullarından dilediğine nimetini lutfeder.
Allah'ın izni olmadan biz size delil getiremeyiz."

Peygamber: diğer insanlardan ayrılan en önemli fark,
kendilerine Allah tarafından vahyolunması, risalet görevi veril-
mesi, peygamberlik sıfatlarıyla donatılması ve ilahî mesajı
tebliğle yükümlü tutulmasıdır.

Beşer demek, fizik ve biyolojik kanunlar neyi gerek-
tiriyorsa, onu zorunlu olarak yapan kimse demektir.
Kısacası, beşer; duyan, duyan, gören, işen, sıcakta terleyen,
üzülen, sevinen, kızan, yorulan, dinlenen, unutan, hatır-
layan, kısaca "sınadan insanların yapmak durumunda
kaldıkları bütün zorunlu işleri yapma özelliği taşıyan
kimse anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber'in Beşer
gönünün deşru bir şekilde kavranması demek O'nun her
hareket ve davranışının vahiyile ilişkili ve bağlayıcı
olmadığını kavramak demektir.

H2. Aişe validemize nerak şerine, Hz. Peygamber'in,
evinde gönünü nasıl peşirdiği sorulunca ④, şöyle cevap
vermiştir: "Sınadan bir arkek evinde ne ile meşgul
oluyorsa, Rasulullah da onlarla meşgul olur. Evim kırık
döküldüğünde elden peşirir, elbisesini yamar, düğmesini diker,
ayakkabısını tamir eder, kendine ait özel işlerini gönür,
evi süpürür, hayvanlarını sağıar."

Tüm peygamberler, insanlarla diyalog kurma
zerunda olduklarına göre, onlar da insan olarak gön-
derilmiştir.

H2. Peygamber Allah tarafından "ebedi risalet"le
gönülandırılmış olması açısından en büyük imtiyaza
mashar olmakla beraber, hem bir insan ve kul, hem
de kendi deşimiyle "ahlaki püzellikleri tamamlanmak
için" gönüderilmiş bir rehber, bütün ömrünü erdemli
yaşamaya adanmış olması bakımından da en seğkin

insandır ve bu yüzden "üsva-i hasene" dir. (4)

Yani, O'nun intiyası, kanunlar üstü olmasıdır. O'nun peşinde ilkelere tefekkürle yaklaşarak ileri gelir.

H2. Peygamber hem beserur, hem Rasuldur.

Yani hem Allah'ın rasulü, hem de O'nun kulusdur.

H2. PEYGAMBER'İ KABULLENMENİN VE O'NA İMAN ETMENİN GEREKLİLİĞİ

İlk insan Hz. Adem'e birlikte peygamberler de gönderilmeğe başlanmıştır. İnsanlığın, peygambersiz olarak hayata idame ettirmesi, tek başına yaratıcısını tanıması, Rabine karşı nasıl ibadet edeceğini bilmesi, kısaca insanlığını öğrenmesi ve bilmesi mümkün değildir.

İlk insan ilk peygamber olarak görevlendirilmiştir. Ve hiçbir devrde insanlar, yollarını aydınlatacak, kendilerine rehberlik edecek peygamberlerden yoksun bırakılmıştır.

Allah'ı ve peygamberlerini inkar edenler ve (inanma hususunda) Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyip "Bir kısmına iman ederiz ama bir kısmına inanmayız" diyenler ve bunlar (iman ile küfür) arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu?" (Nisa 4/150) Bu ayetten anlaşılıyor ki, kâfirler başlıca üç kısımdır: Birincisi, ne Allah, ne Peygamber tanıyan, hiçbirine iman etmeyenler. İkncisi, imanda Allah ile Peygamberi tefrik edenler, yani Allah'a iman iddiasında bulunup da Allah'ın gönderdiği Rasullere inanmayanlar. Üçüncüsü, Peygamberlerin bazısını tanıyıp da bazısını tanımayanlardır ki, bunlar ehl-i kitaptan olan Yahudi ve Hristiyanlardır. İman ile küfür arasında orta bir yol bulunmadığına göre, Peygamberlerden bazısını tanımanak, hepsini tanımanak, onları tanımanak da Allah'ı tanımanak anlamına gelmektedir.

Allah'ın insanlara gönderdiği hidayet elçisini tanımak bir nevi O'nun göndericisini tanımak demektir. Mesela bir devletin elçisini reddetmek, o devleti ve kanunlarını reddetmek olduğu gibi, Allah'ın Rasulüne reddetmek de Allah'ın otoritesini kabul etmemektir.

Mümin olmanın gereği ve şartı Allah'a ve Peygamber'ine kalpten iman etmek ve bunu kabul etmekten geçmektedir.

H2. PEYGAMBER'İN VAHYE TABİ OLMA MECBURİYETİ

(5)

Peygamberler sorumluluk ve mükellefiyet hususunda da diğer insanlar gibidir. Onları, sorumluluk ve mükellefiyet tasimayan, vahye uyma sorumluluğu olmayan ve kendi iradelerine göre hareket eden ve buna göre hüküm veren şahsiyetler olarak düşünmek yanlıştır. Kendi başlarına buyruk olmayan, bizzat pibi, sorumlulukları olan seçilmiş insanlardır. Hatta onların sorumlulukları diğer insanlardan daha geniş ve daha kapsamlıdır.

H2. Peygamber, kendi kava ve kavasına göre hareket etmesi, ilahi vahiy doğrultusunda kendisine tevdi edilen görevleri ifa etmiştir.

H2. PEYGAMBER'İN YÜKÜMLÜ OLDUĞU VE YERİNE GETİRDİĞİ GÖREVLER

Peygamberlerin insanlara gönderiliş amacı; kendilerine tevdi edilen görevleri yerine getirmektir. Tüm Peygamberler gibi H2. Peygamber de; Allah tarafından bir takım görevlerle yükümlü tutulmuştur. Onun en önceli ve en başta gelen görevi kuşkusuz Kuran'ı insanlara tebliğ ve tebyin etmesidir. Bununla beraber özellikle Medne'de yerine getirdiği muallimlik, hakimlik, komutanlık ve liderlik görevlerinin de bulunduğunu görülmektedir.

A- İLAHİ MESAİLİ TEBLİĞ GÖREVİ

H2. Peygamberin en başta gelen ve en önceli görevlerinden birisi de, kendisine vahyedilen mesajları hiçbir ziyade ve eksiltme yapmaksızın olduğu gibi tebliğ etmektir. Peygamberin bir kimseye hidayet vermesi mümkün olmadığı gibi, böyle bir görevle de mükellef tutulmamıştır.

H2. Peygamber'in tebliği ilahi olup, vahiy mahsulü ve evrenselidir.

Peygamber 13 yılı Mekke'de, 10 yılı Medne'de olmak üzere toplam 23 yıl bittiril tebliğ görevini halkıyla yerine getirmiştir.

Yüce Allah, Peygamberine tebliğ vazifesini long kılmıştır. İnsanlara ulaştırılması istenilen tebliğin konusu evrensel niteliklere sahip olan ve kendisine indirilen Kuran'ı, Kerim'

dir. Tebliğ ile yâkınıta tutulan Hz. Peygamber'in mesafî, (6) içinde yer aldığı topluluğu inanca ve sosyal yönden eğitme işine yöneliktir.

B- İLÂHÎ MESAJI TEBBİN (AÇIKLAMA) GÖREVİ

Hız. Peygamber başkalarına tebliğ ettiği, anlattığı ve tavsiye ettiği hususları önce kendi şahsında tatbik etmiş ve uygulamıştır.

Hız. Peygamber'in görevi sadece ilahî mesafî insanlara tebliğ etmelerle ibaret değildir. Hız. Peygamber'in görevi, sadece bir takım bilgileri aktarmak olmayıp, aynı zamanda bunların pratik yönlerini ve uygulama şeklini insanlara samut olarak göstermeklerdir.

İnsanlara ulaştırılan tebliğden önce, ilahî mesafînin defru bir şekilde anlaşılması ve hayata geçirilmesi esastır.

Sünnet, Kur'an'ın evrensel planda Hız. Peygamber tarafından yorumlanmasıdır.

Hız. Peygamber'in, ilahî vahyi tebliğ etmekle görevi bitmemekle, ayrıca tebliğ ettiği hususlarda anlaşılmasını, izahı istenilen bir yer olduğunda bunları açıklamak mecburiyetinde olduğu için, Kur'an'ın en selahiyetli açıklayıcısı ve müfessiridir. Kur'an'ı Kerim'in en başta gelen tefsir kaynağı Peygamber'in sünnetidir.

Bütün teferruatıyla Kur'an'ı anlama imkanından mahrum olan sahabe, tabii olarak Kur'an ayetlerinden anlayamadıkları yerleri Hız. Peygamber'e soruyorlar, O da gereken açıklamaları onlara yapıyor. Bilgi seviyeleri, zekâ durumları, anlayış düzeyleri farklı olduğu için Sahabenin tamamının Kur'an'ı aynı seviyede anlayıp anlayıp söyleyemeyiz. Arap dilinin bilinmesi de olsa, Kur'an'ın derinliklerini anlaşılması de olsa de değildir. Arap olan ve Arapca'yı bilen sahabe, Kur'an'ın tüm ayetlerini bütünüyle daha işin başında da hemen anlayıp söyleyemeyiz. Onlar Kur'an'ı tedrici bir şekilde öğrenmişlerdir.

Hız. Peygamber'in, müfessirlerin yaptığı gibi Kur'an'ın tamamını sure sure ve ayet ayet ele alarak tefsir ettiğini düşünmek yanlıştır. O, bu şekilde Kur'an'ın tamamını tefsir etmiş olsaydı dirâyet tefsir kapısı kapanır, insan aklı böylece dururdu. Buna bağlı olarak igtihat azalır ve fikirler katılaşır. O, iman, ibadet ve muamelatla ilgili açıklanması gereken ayetleri açıklamış, onun dışındakileri ise insanların açıklamalarına bırakmıştır.

Hız. Peygamber'in Kur'an'ın ne kadarını tefsir ettiği meselesi her ne kadar ihtilafli olsa da, ~~hız. Peygamber'in~~ hadis kitaplarının tefsir bölümleri ile belli başlı rivayet tefsirleri tarandığında, Hız. Peygamber ne bazılarının

dediği gibi Kur'an'ı az tefsir etmiştir, ne de
ibn Taymiyye'nin iddia ettiği gibi Kur'an'ın tamamını
ya da tamamına yakın ekseriyetini izah etmiştir.
Hz. Peygamber mükellef olduğu kadarı ile Kur'an'ı beyan
etmiştir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra sahabe arasında
bazı ayetlerin yorumu ve tefsiri konusunda farklı görüşlerin
ortaya çıktığı tarihi bir gerçektir. Eğer Hz. Peygamber onlara
Kur'an'ın tamamını tefsir etmiş olsaydı aralarında bu
tür ihtilafların çıkması pek olardı.

C. MUALLİMLİK

Hz. Peygamber, 13 yıllık Mekke döneminde gezitti: zorluk
ve sıkıntılar içerisinde önceleri pizli, daha sonra da aşikâr bir
şekilde ilahî mesfî tebliğ etmeye çalışan ve kendine inanan
insanların başında bulunan bir cemaat lideri konumundadır.
Bu zor şartlar altında başka bir pôrevi yürütmesi de mümkün
değildi. Hz. Peygamber, Mekke döneminde İslam adına planladığı,
düşündüğü hedefleri ve amaçları gerçekleştirememiştir. Ancak
Medine ortamına geçildiğinde şartlar ve ortam değişmiş,
daha serbest ve özgür bir dönem başlamıştı. Hz. Peygamber bu
ortamda kurumsallaşma yoluna giderek muallimlik, hakimlik,
komutanlık ve yöneticilik gibi bazı pôrevler ifa etmiştir.
İslam tarihinde Mescid-i Nebî'nin arka kısmında yer
alan ve Süffe denilen kısmı ilmi faaliyetlerin yürütüleceği
ilmi bir merkez haline getirilmiştir. Bu ilmi merkez İslam
tarihinde ilk üniversite olarak kabul edilmiştir.

Hz. Peygamber'in okuma yazması olma yönü bir ümmî
olduğu bilinmektedir. Sayet O, okuma-yazma bilseydi;
belki de insanlar, süpheye düşecek, onları kendisinin bir
yerlerden okuyup kaleme aldığı iddia edeceklerdi.
Onların bu çeşit şüphelere düşmelerini için, Yüce
Allah, elçisinin bir ümmî olmasını dilemiştir.

Arapçada "ümmî" ana demektir, "ümmî" de ana-
sından doğduğu gibi, doğduğu hal üzere, fitnat-ı asliyesinde
bir değişiklik olmamış anlamına gelir. Bu sıfat, Arap toplumunda
daha çok, bir kimsenin okuma-yazma durumunu anlatma
ve kültür seviyesini belirtme açısından kullanılır.

Hz. Peygamber tebliğle pôrevli olmadan önce kesin ola-
rak okuma-yazma bilmiyordu. Henüz Rasûlullah'ın peygamberlik
ten önce yazıya ihtiyacı da olmamış, yaşadığı çevre icabı
okur-yazarlarla sık irtibatı bulunmamıştı. Ana nübüvvet-
ten sonra durum değişti. 23 seneye yaklaşık bir süre
durmadan nazil olan ayetleri tespit için vahiy katipleri

Rasulullah'ın huzurunda, bizzat O'nun gözleri önünde (8) yazı materyallerini kullandılar. Peygamberliği'nden sonra, özellikle Medine döneminde O'nun okuma ve yazma ile çok sık bir itibati, ilgisi oldu.

D-HÂKİMLİK

H2. Peygamber'in beşer ve risalet vasıflarından bir vasfı da hakimlik vasfıdır. Biz, bu vasfıyla O'nun hem Kur'an ahkâmını, tatbik etmesini; hem de müslümanlar arasında ortaya çıkan davalara bakmasını, inşaların sordukları çeşitli meselelere fetualar vermesini kastediyoruz.

E-KOMUTANLIK

H2. Peygamber'in Medine'ye hicret ettikten sonra yaptığı ilk işlerden birisi müşriklere karşı kendilerini savunabilmeleri için bir ordu hazırlanaktı. Nitekim hicretten kısa bir süre sonra savaşlar başlamış ve bu savaşlar O'nun vefatına kadar sürmüştür. O, yapılan savaşların bir kısmına bizzat katılarak ordunun başında komutan olarak bulunmuştur.

F-LİDERLİK

Kendisine tevdi edilen risaletinden itibaren H2. Peygamber'in liderliği, Mekke'de müslüman cemaatin lideri; Medine'de ise İslam Devleti'nin başkanı ve İslam ordusunun komutanı olmak üzere dâim, siyasi ve askeri liderliği bünyesinde toplanmaktadır.

H2. Peygamber, Medine'ye geldiğinde gayri müslim unsurlarla bir araya gelerek ve onlarla anlaşarak Medine site devletini kurmuştur. Medine Vesikası dediğimiz değişik maddelerden oluşan anayasa oluşturulmuş ve yürürlüğe girmiştir. Bu, ilk İslam Devleti'nin anayasası olmakla kalmamış, aynı zamanda dünyada ilk yazılı anayasa olmuştur.

H2. PEYGAMBER'E İTAAT ZORUNLULUĞU

Kuran'ı Kerim, peygamberlerin kendilerine itaat edilmesi için gönderildiğini ifade eder ve hidayet ancak onlara uymakla gerçekleşeceğini haber verir.

Kuran, H2. Peygambere indirdiğine, O da bunu tebliğ ve beyan etmekle yükümlü olduğuna göre Rasulullah'a uymak aklen de gereklidir. Aksi takdirde Kuran'a itimat edilmiş olup, Kuran'ı getiren zata itimat edilmemiş olunur.

"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygambere (9)
de sizden olan idarecilere de itaat edin. Eğer bir
hususla anlaşmazlığa düşerseniz, hemer onu Allah'a
ve Rasulüne arzediniz; eğer Allah'a ve ahiret günün-
re inanıyorsanız... Bu, hem hayırlı, hem de netice
bakımından daha güzeldir" Bu ayet yorumlayan
Sati'î, bir meselemin Allah'a arz edilmesinin Kur'an'da
arz edilmesi demek olduğunu, Rasulullah'a arz etmek
ise, ölümünden sonra Sünnet'ine müracaat etmek
olduğunu ifade eder. Dolayısıyla Allah'a itaatla
maksat Kur'an'ı, Kerim'e ittiba, peygambere itaat-
la maksat da Sünnetine ittiba etmek demek-
tir. O halde Allah'a itaat farz ise, Hz. Peygamber'e
itaat da farzdır. Hz. Peygamber'e mutlak itaat, eureden
ve O'na itaatla Allah'a itaatın ef'inde olduğu açık ve
kesin bir şekilde ortaya çıkan ayetler; O'nun ister sözle
olsun, ister fiil ve hareketle olsun, Kur'an ayetlerine kazan-
dırıldığı açıklanmalara da uymak gerektiğini gösterir.

Allah Tealâ'nın erettiği itaat, sadece Rasulünün getirdiği
ayetleri kapsanmamakta, ayetlerle birlikte Sünnetine hatta
Şahsına itaatı da kapsamaktadır.

Safii'ye göre, Hz. Peygamber'e itaat etmek farz,
O'na karşı tavır almak ise haram kılınmıştır. itaat imanın
bir parçası ve neticesidir. Peygambere iman, ona itaatı
zarurlu kılabilir. Dolayısıyla peygambere iman farz olduğu gibi,
itaat da farzdır. Kulun Allah'ı ve peygamberi sevmesi
demek, Allah'a ve peygamberine itaat etmek ve euret-
tiklerine rıza göstermek demektir. Allah'ın kullarını
sevmesi ise, onları affetmesi, onlara rahmetiyle muamele
etmesi demektir.

İslam düşüncesinde Kur'an ve Sünnet, müracaat edilen
iki ana kaynaktır. Yüce Allah insanlara peygamber göndererek
iyilikte ve kötülüğe bulunmuştur. Bununla beraber insanlardan
gönderdiği peygamberlerine iman ve itaat etmeyi; öngördüğü gibi,
isyan ve muhalefet etmemeyi de ister. İster.

Peygamberimizin vefatından sonra O'na itaat etmenin
veya isyan etmemenin yolu O'nun yasayı Sünnetine uymak
tan geçmektedir.

H2. PEYGAMBER'İN HÜKÜM KOYMA JETKİSİ

Teşrii de mutlak manada Şari'in ittifakla Allah Tealâ
olduğu kabul edilmektedir. Hz. Peygamber ise mecazi manada
Şari'dir. O'nun koyduğu ve bağlayıcılık açısından farz,

vacip, haram ve mekruhların yanısıra müstehap, (10)
mendup ve mubah derecesinde hükümleri vardır.
Kur'an'ı Kerim'in açıkça bir hüküm getirmedigi
yerlerde Sünnet, müstakil olarak hüküm koyma
Selahiyetine haizdir.

Allah'ın hüküm vermedigi konularda Allah'ın müsaade ettiği kadarıyla Hz. Peygamber'in hüküm koymada yetkili olduğu anlaşılmaktadır.

Sünnet'in Kur'an dışında hüküm getirebileceği konusu alimler tarafından tartışılmıştır. Bazı alimler "Allah Teala, Peygamber'e itaatı farz kılması ve Peygamber'in kendi rızasına uygun davranacağını, bilmesi sebebiyle Kitap'ta hükmi belirtilmeyen konularda Peygamber'e hüküm koyma yetkisi vermiştir" denişlerdir. Bazıları da "Hiçbir Sünnet yoktur ki, onun mutlaka Kur'an'da bir aslı bulunmasın. Namazın nasıl kılınacağını gösteren sünnetin, namazın kılınması eürünü getiren ayete dayandığı gibi diğer konulardaki teşrii sünnetler de mutlaka bir ayete dayanır. Peygamber neyi haram veya helal kılmissa, onları Allah tarafından bir açıklama olmak üzere ortaya koymuştur". Görüşünü savunmuşlardır. Bir kısım alimler de, "Peygamber'in sünnet olarak ortaya koyduğu her şey, onun kalbine Allah Teala tarafından konulan hikmetten ibarettir. Peygamber'in kalbine konulan şey, onun sünneti olmaktadır" denişlerdir. Bu görüşler sünnetin müstakil olarak hüküm getireceğinde birleşmekte, sadece Peygamber'in tek başına ortaya koyduğu hükmi, defrudan defruya Allah'ın yardımına dayanarak kendiliğinden mi ortaya koyduğu, yoksa kendisine vahiyle mi bildirildiği, ya da kalbine ilhâm ve ilham mı edildiği noktasında birbirlerinden ayrılmaktadırlar.

HZ. PEYGAMBER'E SAYGI VE SEVGİ GÖSTERİLMESİ

Hz. Peygamber'e iman ve itaat edilmesi, isyan edilmesinin istenildiği gibi, kendisine muhabbet edilmesi, sevgi ve saygı duyulması, da istenilmektedir. Vefatından sonra O'na saygı ve sevgi göstermenin yolu O'nun hayrından haberdar olmak, saygı ile anmak ve yolundan gitmekle olur.

eden haberleşme ve iletişim başlıca iki yönü (12)
olmaktadır. Allah'tan insana dîfir (vahiy) ve insandan
Allaha dîfir (dua ve niyaz) gerçekleşmektedir.
Vahiy, kendisine iletilen (peygamber) açısından subjektif
bir tecrübe olarak birlikte, insanlara iletildiği andan
itibaren objektifleşen, umumileşen bir olgu haline alınabilir.
Çünkü vahiy veriler hem insanların yaratılışlarındaki
ortak payda ile uyum içindedir, hem de içerdikleri
ilkeler ve fikirler açısından bütün insanlar tarafından
paylaşılabilir niteliktedir. Vahiy aklî üstî ve metafizik
bir olay olduğu için onun hakikati: tıncıyla ancak
Allah bilir. Peygamberler de yaşadıkları ve kendileri-
ne bildirildiği kadarını bilebilirler.

Kuran'ı Kerim'de lûgat manalarında da kullanılmış
olan vahiy kelimesi; Arapça v.hiy fiilinin mastarı olup,
lûgatle isaret etmek, gizli konuşmak, ilham etmek,
acele etmek, sînatlı bir şekilde bildirmek, euretme,
seslenmek, fısıldamak gibi çok çeşitli manalara girebi-
lir. ~~Peygamberler lûgatle vahiy manasında~~
~~lûgatle vahiy kavramı ve türleri Kur'an'da yak-~~
laşık olarak 70 yerde kullanılmıştır. Bunlarda çoğunlukla
asıl anlamıyla ve Allah'tan gelen şey manasında kulla-
nılmasına karşılık, bazen de bu mananın dışındaki mana-
larda kullanılmıştır.

Vahyin istilah manası ise, Yüce Allah'ın, tebliğ
etmek istediği hususları, bildirmek istediği mesajları
insanlara bildirilmek üzere gizli bir yolla peygamberine
bildirmesi demektir. Vahiy, Yüce Allah'ın, umumi mana-
da kainattaki bütün varlıklara davranış şekillerini
öğretmesi, hususi manada da, insanlara bildirmeyi
arzu ettiği emir, nehiy ve hadiseleri, sînatlı ve
gizli bir şekilde, vasıtalı veya vasıtasız olarak,
insanların alısık olmadığı bir yolla peygamberlerine
ulaştırmasıdır.

Vahiy Kavramı ve Çeşitleri

Kuran'ı Kerim'de vahiy ile ilgili ayetleri inceledi-
ğimizde, Allah'ın peygamberine gönderdiği vahiy;
özel manada,

peygamberlerin dışında canlı veya cansız olsun diğer varlıklara gönderildiği vahyi de genel manada anlatabilir. Vahiy, peygamberleri diğer insanlardan ayıran en bariz özelliklerden birisi olduğu gibi, aynı zamanda nübüvvetlerinin de bir delilidir.

Genel ve klasik manada peygamberlere vahiy şu şekil ve tarzlarda gelmiştir:

- 1) Sadık rüya (vahyin ilk geliş şekli)
- 2) Perde arkasından Allah'ın konuşması
- 3) Cebrail'in insan suretinde gelmesi
- 4) Cebrail'in asli suretinde gelmesi
- 5) Kalbe iflâk (ilkâ)
- 6) Çıngırak sesi
- 7) Uyku halinde iken gelen vahiy.

İslam alimleri Hz. Peygamber'e gelen vahiy genel olarak vahy-i metlûv (okunan vahiy) ve vahy-i gayr-i metlûv (okunmayan vahiy) olmak üzere iki kategoride incelemişlerdir. Vahy-i metlûv lafız ve nara olarak inzâl edilir, mu'ciz ve tahrifler arın olan Kur'an'ı, Kerim'dir. Vahy-i gayr-i metlûv ise Hz. Peygamber'in bir kısım Sünnetidir. Bu vahiy ağızdan lafız olarak değil de nara olarak Hz. Peygamber'in kalbine ilkâ edilmiştir.

Kur'an'ın lafız ve nara olarak vahiy mahsulü oluşu konusunda alimler arasında ihtilaf vardır. Kur'an'ı, Kerim'de uyku halinde iken nazıl olmuş bir ayet yoktur; hepsi uyanık halde iken gelmiştir. Kur'anı, Kerim, ağızla Cebrail vasıtasıyla indirilmiştir.

SÜNNET'İN VAHİY KAYNAKLI OLDUĞUNU GÖSTEREN DELİLLER

Sünnet'in vahiy mahsulü olduğunu işaret eden deliller;

- 1) Şöce Allah, K. Kerim'de şöyle buyurmaktadır:
"O, kendiliğinden bir şey söylemez; söylediği ancak kendisine gönderilen vahiydir". Bu ayeti yorumlayan alimlerin bir kısmı Sünnet'i de bu ayetin kapsamına

(14)

dahil etmekte ve cefurlukla Sünnet'in vahiy kaynaklı oluşunda söz konusu ayeti delil olarak kullanmaktadır. Bazıları da Sünnet'in bu ayetin kapsamına girmediği, bu ayette kastedilerin sadece Kur'an olduğu görüşündedir.

2) Kur'anı Kerim'in 19 ayetinde hikmet kelimesi geçmektedir. Bu ayetlerin bazılarında geçen hikmetten maksadın Sünnet olduğu bazı alimler tarafından ifade edilmektedir. Kur'an'da bazı ayetlerde geçen hikmet kelimesinin Sünnet olarak yorumlanması da, Sünnet'in vahiyyle olan münasebetini bize açık bir şekilde göstermektedir.

3) Hz. Peygamber, hanımlarından birine saklı kalması için bir sır vermiş, ancak hanımı bu sırrı saklayamamış ve Hz. Peygamber'in başka bir hanımına söylemiştir. Hz. Peygamber'e bu durum Kur'an vahyi dışında Allah tarafından bildirilmesi üzerine eşi, Hz. Peygamber'e bunu sen nereden duydu, ben bunu gizli olarak söyleyistim dedi. Bunun üzerine şu ayet-i kerime nazil olmuştur: "Peygamber, eşlerinden birine bir sır vermişti. Hanımı o sırrı diğerlerine söyleyince, Allah, bu durumu peygamberine bildirmiş, o da bir kısmını açıklamış, bir kısmını açıklamamıştı. Peygamber, bu durumu eşine haber verince eşi bunu sana kim haber verdi diye sormuştu. Peygamber cevaben bunu bana her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan Allah bildirdi demişti."

4) Evzâi, kocaları arasında yer alan Hassan b. Atayya'den şu haberi rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber'e vahiy inedi. Cebrail aynı zamanda O'na inen vahyi tefsir eden Sünnet'i de getirdi."

5) Müslümanların ilk kiblesi, uzun bir süre Mescid-i Aksa yönüne dönu idi. (Ayet ile belirtilmediği halde). Daha sonra nazil olan ayet ise, kiblenin Kabe'ye dönu olması gerektiğini vurgulamıştır. Hz. Peygamber'in Mescid-i Aksa'ya dönu uzun bir süre yönelmiş olması kendi düşüncesi olmayıp, Kur'an dışında bir vahiyle gerçekleşmiştir. Bize göre ilk kiblenin tesbiti vahyi-

gayri metlû ile, ikinci defa kiblenin tesbiti ise vahy-i metlû ile sabit olmuştur. (15)
6) Bir hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmıştır: "Şunu kat'i olarak biliniz ki, bana kitap ve onun bir misli daha verilmiştir. Yakında bazı kimseler çıkacak karnî tale bir halde, rahat koltuğunda oturarak; Su Kuran'a sarılınız, onda helal olarak ne pürserseniz onu helal kabul ediniz, neyi de haram pürserseniz onu haram biliniz diyeceklerdir." Bu hadisteki "Bana kitap ve onun bir misli daha verildi" sözünün zahirinden misli olarak verilenin kitaptan ayrı ve müstakil bir şey olduğu anlaşılmaktadır. İbn Kuteybe, İbn Teymiyye ve İbn Kesir hadiste geçen "misli" kelimesinin Sünnet olduğu ifade etmişlerdir. Hattabi de "Bana kitap ve onun bir misli daha verilmiştir" hadisini serhederken iki türlü telvîlin mümkün olduğunu söylemiştir; Hz. Peygamber (s.a.v) metlû olan zahiri vahye nazhar olduğu gibi, O'na gayri metlû olan batini bir vahiy de inşaa edilmiştir. İkinci telvîl ise şöyledir: Metlû vahiy olarak gönderilen Kur'an yanında Hz. Peygamber'e Kur'an'da olanları açıklama yetkisi de verilmiştir.

7) Cibril hadisinde hatırlanacağı üzere vahiy meleğinin insan suretinde gelerek İslam'ın şartları, imanın şartları, ihsanın nahiyesi ve kıyamet alametleri hakkındaki bilgi verdiği kaydedilmektedir. Sahabe burada Cibril'i insan suretinde bir zat dînya pürvile pürne imkanına sahip olmuştur. Bu durumun da açık olarak Hz. Peygamber'in Kur'an dışında vahiy aldığı göstermektedir.

8) Bir gün Hayber Yahudilerinden bir kadın tarafından zehirli et anacyyla Hz. Peygamber'e zehirli et ikram ediliyor, tam ağızına koyacağı zaman zehirli olduğu kendisine bildiriliyor ve eti yemiyor. Hz. Peygamber'den önce davranıp eti yiyen sahabeden Bîr b el Bernâ o anda ölür. Daha sonra Hz. Peygamber kadını bularak niâm böyle yaptığını sorar. Kadın: "Eğer (perşekten) Peygambersen sana hiçbir şey zarar vermez. Yok eğer kral isen insanları senden kurtarmış olurum". Bu olay da Hz. Peygamber'e Kur'an dışında vahiy geldiğini göstermektedir.

9) Aynı şekilde bazı hadislerde Hazi Peygamber'in (16)
"Bana Rabbim emretti", "Cibril geldi", "Bana vahy-
lundu" gibi ifadelerle vahiyden söz etmesi O'na,
Kur'an dışında da vahyin geldiğini göstermektedir.
Örneğin, komşuya iyi davranılması konusunda Cibril
Hz. Peygamber'e o kadar çok tavsiye ve telkinde
bulunmuştu ki, Hz. Peygamber komşunun komşuya
neredeyse uâris kılınacağını zannetmişti. Başka bir hadiste
Hz. Peygamber; "Allah sizin almak için illâ olmanızı
bana vahyetti" buyurmuştur. Cibril, Hz. Peygamber'e
zaman zaman Kur'an vahyi dışında da pek çok ibadetlerin
nasıl yapılacağı konusunda ona bilgiler vermiştir. Abdestin
alınması, namazın kılınması, oruç vakitleri, hacc'da
nasıl telbiyede bulunulacağı gibi konuları Hz. Peygamber'e
öğretmiştir. Dolayısıyla bu sayede Hz. Peygamber, Kur'an'ın
açılımını, uygulanışını ve pratikini insanlara gösterme
imkanını bulmuştur.

10) Hz. Peygamber Kur'an'ı, tebliğ, tebyin ve tatbik
görevlerinin yanı sıra, Kur'an dışında farz,
vacip, haram, mekruh, mübah ve müstehap türün-
den olan bazı hükümler de getirmiştir. Örneğin, ehl-i
esefin, azı dişli yırtıcı hayvanların ve perçeli kuş-
ların etlerinin yenmesinin haram kılınması, erkek-
lere altın takmanın ve ipek giymenin haram edilmesi,
fitre sadakasının vacip kılınması vb. konular, hep Sün-
net ile sabit olmuş hükümlerdir. Şayet Sünnet'in
vahiy nâhsulü olmadığını düşünürsek, o
zaman bütün bunları, Hz. Peygamber'in, vahyin dışın-
da kendi arzusuyla koydığını söylemiş oluruz. Şu-
neki ki, bu da Peygamberimiz için muhâl
olan bir şeydir.

11) Kur'an'ın Kerim'deki bazı ayetlerin derinlere sine
tahlihi yapıldığında, Peygamberlere, Allah
tanrısından vahyedilen dini talimatlar dışında
da vahiy geldiği ifade edilmektedir.

3

Mesela, Hz. Davud için "Biz ona sizi savuştuk" (17) korunak için zırh yapma sanatını öğrettik" buyrulmaktadır. Hz. Nuh'un peygiri ilahi vahiy ve nezaret altında yaptığı su ayetle ifade ediliyor: "Gemiye murakebünüz altında vahiy yettirmiş gibis yap". Başka bir ayetle ise Hz. Süleyman'ın sözünden: "Ey insanlar, bize kışların dili öğretildi" buyrulur. Bütün bu ilahi talimatlar Peygamberlikle defrudan alakalı değildir. Yani dinî hususlar değildir.

12) Yüce Allah'ın yukarıda itaat konusunda peygiri üzere Hz. Peygamber'e itaatı, bir nevi kendisine itaat olarak kabul etmesi, Hz. Peygamber'e itaat edilmesini emir şifasıyla, nehyettiği şeylerden kaçınma konusunda da nehiy şifasını kullanması netice - de Sünnet'in Allah'tan gelmiş payr-i metlûv bir vahiy mahiyetinde olduğunu gösteren deliller olarak telakkî edilmelidir.

Bu delillerin sayısı ağıltılabilir. Hz. Peygamber'in Kur'an dışında da vahiy olduğunu ve Sünnet'in vahiy mahsulü olduğunu göstermektedir. Ancak Sünnet'in, Kur'an vahyi ile eş deferde olduğunu söylemeyiz. Lafız ve mana olarak Allah'tan gelmiş olan ve başka bir eserde bulunmayan Kur'an'ın icaz yönü, tabii olarak hadislerde bulunmamaktadır. Analarındaki en büyük farklardan birisi budur. Eğer hadislerde icaz söz konusu olsaydı hadis uydurma hareketi görölmezdi. Dolayısıyla Kur'an vahyinin, Sünnet'ten ayrı bir konumu ve statüsünün olduğunu unutmamak gerekir.

13) Sahabeden Abdullah b. Amr şöyle buyurur: Allah Rasulü'nden duyduğum her şeyi unutmayayım diye yazardım. Kureys'in ileri gelenleri: "Sen her duyduğunu yazıyor musun? Halbuki Allah Rasulü neşeli halinde de, hiddetli iken de konuşan bir beşerdir" diyerek beni

Yoksa Hz. Peygamber'in diğer insanlarda bulunma-
yan bazı üstün özelliklere sahip olduğunu nana-
sına gelmez.

b) Kendisine getirilen bir dava sebebiyle "Hakkında
vahiy gelmeyen dava konularında ben rey ve istifa-
dınla hükmederim" buyurmuşlardır.

c) Hz. Peygamber, beser-kavim'i acarak, daha sonrak
bir şekilde şöyle anlatır: "Ben de sizin gibi bir be-
serim, hata da eder, isabet de ederim. Balın size
«Allah buyurdu» dedim mi asla Allah'a yalan
işlemez etmem."

d) "Ben ancak bir beserim. Siyerde muhakkak olarak
işin yanına getiriyorsunuz. Olabilir ki, sizden biriniz
diğerine nazaran delillerini daha güzel anlatır. Ben de
duyduğuna göre hüküm veririm. Herkese kendisinin
aleyhinde bir şey verirken onu almasını. Çünkü o
hakla ona atıftan bir parça veriyorum." Hz. Peygamber,
Kur'an'da vurgulandığı gibi; kendi hadislerinde de beser
ve kul tabirlerini sürekli vurgulamış ve bu halini
peygamberlik öncesi ve sonrasında da yaşamında bizzat
praktiklemiştir.

e) Allah Rasulü bir gün navağ kıldırırken yanılmış,
aşabın "Bir defisiklik mi oldu" sualleri üzerine "Ben
ancak bir beserim, sizin gibi ben de unutup yanıla-
bitirim..." demiştir. Yanılmak, hata etmek ve unutmak
kul ve beser olmanın bir özelliğidir. Peygamber-
ler her şeyi bir hellek getirmeyiz.

3) Bedir Savaşı'ndan önce Hübâb b. Münzir ordunun
konuşlandırıldığı yemin savaş stratejisi; acısından elverişli
ve uygun olduğunu müşahade edince, Hz. Peygamber'e
bu kararının vahiy ile ilgili olup olmadığını sormuş ve
vahiyle ilgili bir karar olduğunu öğrenince Hz. Peygamber'e
o yemin savaş stratejisi; acısından değiştirilmesinin gerekli
olduğunu söylemiştir. Şayet Hz. Peygamber'in, o yemi so-
nunda vahiy belirleyici bir rol oynasaydı Hübâb b. Münzir'in
Hz. Peygamber'e karşı bir görüş teklif etmesi;

düşünülemezdi. Hz. Peygamber, sahabe'nin farklı görüş - (20)
sünü benimsemiş ve o doğrultuda hareket etmiştir.
Burada Hıtab isimli sahabe'nin, Hz. Peygamber'in uarnış
olduğu kararının kaynağını ve görüşünün vahye dayanıp
dayanmadığını sorması, bu bağlamda bir nevi Sunnet'in
iki kategoride değerlendirildiği (Sunnet'in bir kısmının
vahiy dışında, bir kısmının da vahiy ürünü olduğu)
ortaya çıkarılmaktadır.

4) Hz. Peygamber, Medne'de iken zinaatçıların yabani hurma-
ları, iyi cins hurmalarla asıldığını görmüş ve ne yap-
tıklarını sormuştu. "Öteden beri bunu yapıyorduk" dediler.
Hz. Peygamber de: "Umarım ki siz bunu yapmasanız daha iyi
olur" buyurdu. Onlar da asılana yapmayı terkettiler.
Bu yüzden hurmalar o yıl olgunlaşmadan döküldü ve eksik
oldu. Durum Allah Rasulüne intikal ettirilince O şöyle bu-
yurdu: "Ben ancak bir beşerim, size, dininize ait bir şey
euredersen bunu uypulayın, size şahsi görüşüme daya-
narak bir şey söyleyersen ben ancak bir beşerim."
Sahabe de Hz. Peygamber'in bütün davranışlarının özellikle
de dünya işlerine taalluk eden işlerin vahiykaynaklı
olmadığını bildiği için ayırt edemedikleri zaman pey-
gamberimize ilgili davranışının vahiyle ilgili olup olmadığını
sormadan o konuda görüş beyan etmekten çekinmiş-
lerdir. Hz. Peygamber "Sizler dünya işinizi daha iyi
bilirsiniz" sözü ile görevinin din ve tebliğ işlerini öğret-
mek olduğunu, bu gibi maddi işlere ait bilgilerin tecrübe
ve çalışmakla elde edileceğini söylemiş oluyor. Hadiste
geçen dünya işinden kasıt din-dünya ayırımı olmayıp,
ihtisas ve uzmanlık isteyen işlerdir. Bu tür işler dün-
ya işleri olarak ifade edilmektedir.

5) Hz. Peygamber'in hayatının her safhasında vahiyle
hareket etmediğini gösteren en önemli delillerden
birisi de kuşkusuz "Sura" konusudur. Kur'an'da geçen
"iş hususunda onlarla müşavere et" buyruğuna göre
hareket ederek zaman zaman ashabıyla istişarede
bulunmuştu

H2. Peygamber'in de mükellef tutulduğu surenden sonra, (21)
belli bir konuda değişik görüşlere müracaat etmek ve
uygun olan görüşü tercih etmektir.
H2. Peygamber'in baskalarının görüşlerine itibar etmesi,
onun her hareketinin ve sözünün vahiy ürünü olduğunu
göstermektedir.

H2. Peygamber her hadisenin halledilmesi için vahyi
beklemiş, istisnâe yoluyla ashabının da re'yini alarak
zaman zaman ictihada başvurmuştur.

6) Cümhur ulamaya göre, H2. Peygamber vahyi beklemesizgin
bir olay ve kendisine sorulan bir sual üzerine mutlak
marada icihat yapabilir. Alimler arasında O'nun icati-
hatlarında hata edip etmediği konusunda farklı görüş-
ler vardır. Bir çok alim, O'nun nasımı olduğunu öne
sürerek hata yapmayacağı görüşünü benimser. Hanefilerde
çiftlülün görüşü ise, O'nun icihadında hata etmesi
caizdir, ancak hatasında karar kılmağ.

H2. Peygamber, dini konularda da re'y ile fetua
verir, fakat hata üzere karar kılmağ. Peygamberimizin
karar kılmadan re'y ile amel ettiğine dair yaşanmış
bazı örnekler vardır. Bu gibi durumlar yaşandığı
zaman H2. Peygamber uyandırılmıştır. Örneğin H2. Peygamber
bir gün hanımı Zeyneb'in yanında biraz fazla kalarak
kendisine ikram edilen bal serbetinden içmiştir.

Bunu haber alan diğer hanımları kıskanmışlar ve

"Afiizden kötü bir koku geliyor, içtiğin bal sarbe-
tinden olmalı" deyince H2. Peygamber, alınmış ve bir daha
bal serbeti içmemişse söz vermişti. Vahiy bu davranışı
şöyle defterlendirdi: "Ey Peygamber! eslerinin gönlünü hoş
edecğim diye nâim Allah'ın helal kıldığı şeyi haram kılı-
yorsun; Allah çok bağışlayıcıdır, erin rahmet sahibidir."

Sünnet'in tamamının vahiy olduğunu iddia etmek
mevcut nasrlara ve ifili rivayetlere aykırı olduğu gibi,
hiç vahiyle alakalı olmadığını savunmak da bir takım
nasrlara ve rivayetlere aykırı düşmektedir.

(22)

Aslında Sünnet'in vahiy kaynaklı olduğu konusunda alimler arasında fazla bir problem söz konusu değildir. Asıl problem Sünnet'in tamamının vahiy kaynaklı olup olmaması noktasında düşümlenmektedir. Zira her sözü, her kararı, hükümü ve davranışı vahiy ile belirlenen bir kimserin, beşerî olarak hiç bir insiyatifinden söz edilemez. Zira bu tür bir anlayış Hz. Peygamber'i kendi iradesiyle hareket edemeyen bir robot haline indirgemek, ya da her adımı vahiy ile atan beşer-üstü bir varlık konumuna yükseltmek anlamına gelir. Gine Sünnet'in tamamının vahiy ~~ürünü~~ olduğu iddia etmek de, Hz. Peygamber'in ictihadlarını reddetmek demektir. Dolayısıyla Sünnet'in bir kısmı vahiy ürünü, bir kısmı da Hz. Peygamber'in şahsî görüşleri, beşerî tecrübesi ve ictihatlarıdır.

Vahyin en yüksek mertebesi olan Kur'an vahyini, vahyi payri metlûden ayırmak ve onları farklı düşünmek gerekir.

KONUyla İLGİLİ ALİMLERİN GÖRÜŞLERİ

Tarih boyunca Sünnet'in vahiy ile olan ilişkisi, Sünnet'in tamamının vahiy kaynaklı olup olma konusunda alimler arasında tartışmaya yol açmış ve bu konuda farklı görüş ve düşünceler ortaya çıkmıştır.

İbn Kuteybe Sünnet'i değişik açıdan sınıflandıranak üç grupta değerlendirmektedir: Cebrail'in Allah'tan getirdiği Sünnet, Allah'ın, Rasulüne bıraktığı, halikunda kendi reyini açıklanmasını emrettiği Sünnet, Hz. Peygamber'in edip olarak ortaya koyduğu Sünnet. Böylece İbn Kuteybe Sünnet'in ~~iki kısmına~~ ~~iki kısmına~~

~~iki kısmına~~ vahiy ile ilişkili olduğunu savunurken tamamının vahye dahil edilemeyeceğini belirtmektedir. İbn Kuteybe, Sünnet'in vahiy ile ilişkisi konusunda kitabı bir başka yerinde şu açıklamayı yapar: "Kur'an'ın Kur'anla neshi caiz olunca Kur'an'ın sünnetle neshedilmesi de caizdir. Çünkü Cebrail, Sünnet'i kendine yüce Allah'dan getirmektedir. Dolayısıyla neshedilmiş olan Allah kelamı Kur'an, Kur'an olmayan

Allah'ın vahyi ile neshedilmiş olmaktadır. (23)

Satibi'nin Sünnet-vahiy ilişkisi konusundaki görüşleri ise şöyledir: Hadis ya keliledir Allah'tan gelen bir vahiydir, ya da Hz. Peygamber tarafından yapılmış bir ichtihatır; ancak bu durumda O, kitap ya da Sünnet'ten salah bir vahye dayanmamış ve onun kontrolünden geçmiştir. Her iki duruma göre hadis Allah'ın keliledir tabii ile kelileki halinde olması mümkün değildir. Çünkü Hz. Peygamber kendi hawa ve hevesinden asılanarak konuşmaz; O'nun konuşması ancak kendisine ilham edilen bir vahiydir.

Sünnet'in kısaca vahiy kaynaklı olduğunu benimseyen alimler olduğu gibi, Sünnet'in tamamının vahiy kaynaklı olduğunu savunan alimler de vardır.

Bunların arasında İbn Habbân ve İbn Hazzâm'ı sayabiliriz. İbn Hazzâm, Sünnet'in tamamının vahiy mahsulü olduğu görüşünü savunarak, Sünnet'i: vahiy olması açısından Kur'an ile aynı sayar. O'na göre vahiy, Kur'an ve Sünnetler ibaret olup, Kur'an ve salah hadisler Allah'tan olma bakımından aynıdır, itaat edilmesi açısından da her ikisinin hükmü aynıdır.

Ebul Bekâ da İbn Hazzâm'ın görüşlerine yakın görüşler serdetmektedir. Kur'an ve hadis Allah tarafından inen vahiy olmaları açısından aynıdır. Bunun delili de şu ayet-i kerimedir: "O kendi hevesinden konuşmaz. O'nun konuştuğu ancak vahiydir." Ancak Kur'an, icaz yönüyle, levhi Mahfuz'da yazılmış olmasıyla ve Peygamber ile Cebrail'in Kur'an lafızları üzerinde hiçbir tasarrufta bulunmamaları açısından hadisten ayrılır. Sünnet, ya Cebrail'e Allah tarafından nava olarak inmiş, Cebrail de bu navaya uygun ifadelerle Hz. Peygamber'e bildirmiş, Hz. Peygamber de aynı ifadeleri hadis olarak telaffuz etmiştir, ya da Cebrail kendisine ilham olunan tarzda Hz. Peygamber'e ilham etmiş, Hz.

Peygamber de bu ilhamı kendi ifadeleriyle
felafluz etmiştir. (24)

Muhammed Hamidullah'ın konuyla ilgili görüşleri
de şöyledir: Kur'an'a nazaran Peygamber her ne
şeyleyle olsa vahiy üssurine sahipti. Peygamberin
şefliğinde, Allah'ın kitabı ve Peygamberin fatbikatı
yanı varasıyla aynı dğere sahip idi. Teammul ve
hukuk anlayışa göre bir elay, onu gönderen, gibi
adededir ve katta elam şbat, onu manur
ederin şahsen söylediği şbz gibi kabul edilir.
Muhammed Hamidullah, Sınat-vahiy bağlamında
vahyin tahsinatı konusunda da şöyle der: Bazı durum
larda O: "Bu Allah katındadır, onu yaa ile tespit
edin, ezberleğin ve navaalarınızın belli yerlerinde
tlauet edin" diyor. İste bu işaret ettiği şey
Kurani kerim ceremesine gires. Diğer bazı durumlarda
ise O: "Bunu (şöyle) yapın" diyor ve katta baen bir
şbz sarfetmekle sian sadece belli bir şekilde hare-
ket edip işiyordu ve baten ~~bu~~ bu gibi durum-
larda yaa ile tespit avini vermiyordu. İste bu
halde karımıza vahyi metlu ile vahyi gayri
metlu farkı çıkar, bu ilme sınıfa girenler,
umumiyyette Hz. Peygamber'in iş hareket ve
futuurlarına dair anlatılar, hadis yahut
bunden farklı, bir kano taşıyan Sınat selim-
de adlandırılır.
Sınat'ın kısmen vahiy anına oldugunu
kabul edenlerden birisi de Şah Velîyullah ed
Dihlevî'dir. Şah Velîyullah ed Dihlevî, Sınatı,
risaleti kelîğı zımında şbz, fiil ve takarrüf
ile vahye dayanmayan, vahyin kelîğı ile ifisi
bulunmayan şahsî görüs ve içkiadlar olmak
üzere ilıye ayrıarak bu konudaki görüslerni
açıklamış olmaktadır.

Gıfatas Alimlerden Abdülhamid de (25)
Sah Veliyyullah gibi, Hz. Peygamber'den Allah'ın
ahkâmını tebliğ; naksıyla sadır olanlar ve
tebliğ naksı dışında sadır olan şeyler
diğeret Sınat'ı iki kısımda değerlandırır -
tedir.

Mutanmed Ebu Sebha Sınat'ın bir kısmını
vahiy görüştür kısmı da Hz. Peygamber'in
icadları olarak görüştür.

Ölkemiz de yapılan çalışmalarda Sınat'ın
vahiy olan ilişkisi kabul edilmekte beraber
tanımının vahiy mahsulü olduğu görüştür
benin sanmaktadır.

Sınat-vahiy ilişkisi konusunda İbn Hazm'in
ve onun gibi düşünlerin görüşleri kabul etme-
yiz mümkün değildir. Çünkü Hz. Peygamber'in
nispet görüşü sız konusu olduğu gibi beşer
görüştür, bilgi birikimi, kişisel tecrübesi de sız
konusudur. Sınat'ın tanımının vahiy mahsulü
olduğunu kabul etmek, Hz. Peygamberi insan
olmaktan çıkarak devreter ki, bağı ayet ve
hadislerle aykırı düşmektedir.

DEĞERLENDİRME

Hz. Peygamber'in beşerî yönünü yansıtan deliller
ile Sınat'ın vahiy kaynağı olduğunu gösteren
delilleri bir arada değerlandırıldığında Sınat'ın
vahiy olan ilişkisi konusunda orta bir yolun
takip edilmesi birze daha isabetli ve gerçekçi
görülmeştir. Buna göre vahiy Kur'an kavim ile
Sınatlandırılmayacağı, Hz. Peygamber'in, Kur'an dışında da
Allah'la irtibatının olduğu, Kur'an dışında vahiy aldığı
ve sürekli vahiy profektörü altında bulunduğunu gerçeği
ortaya çıkmaktadır. Önem vahiy kaynağı, olmayan
söz, ilah ve tabirleri diğer insanlardan farklı olarak
ilahî kriterlerden geçmiştir. Başka bir ifade ile Sınat'
in vahiy kaynağı, olduğunu rakatlıkla söylemekle

beraber bunun isimlendirilmesinde farklı düşünceler ve yaklaşımlar olabilir. Örneğin, buna vahy-i gayri metluu, hikmet veya ilham diyenler çıkabilir.

H2. Peygamber'in Allah ile Kur'an dışında iletişimi içerisinde olmadığını düşünmek ve bunu iddia etmek mümkün değildir.

SÜNNET'İN DİNDE KAYNAK OLUŞU

Birbirinin aynısı olmayan Kur'an ve Sünnet, İslam dinini meydana getiren, et ve tutmak gibi birbirinden ayrılması mümkün olmayan bir bütünün iki parçasıdır. Kur'an'ın 1. derecede, Sünnet'in de 2. derecede kaynak olduğu konusunda alimler arasında ittifak vardır.

Sünnet, Kur'an'ın H2. Peygamber tarafından yapılmış evrensel yarımını diye tanımlanabilir.

AYET VE HADİSLERDEN DELİLLER

Sünnet'in Kur'an'dan sonra ikinci sırada kaynak olduğu ifade edilmektedir. Tefsir, fıkıh, kelam, İslam Tarihi, tasavvuf vb. İslami ilimlerin hepsinde Sünnet, ikinci derecede kaynak olarak kullanılır.

Kur'an'ı Kerim'in açıkca bir hüküm getirmemiş yerlerde H2. Peygamber, müstaktil olarak kanun kaynağı selahiyetine sahiptir.

H2. Peygamber, Muaz b. Cebel'i Yemen'e görevli olarak gönderdiğinde kendisine orada karşılaştığı meseleleri nasıl halledeceğini sordığında Muaz, sırasıyla Allah'ın kitabıyla, Peygamberin sünnetiyle, eğer bu iki kaynaktan da bulamazsa kendi rey-i hareketiyle hareket edeceğini H2. Peygambere bildirmiştir. Bu hareket tarzına çok sevinen Peygamber, bu meşhur sahabeyi bu defteri anlayışından dolayı takdir etmiş ve "Rasulullah'ın elgisini muvaffak kılan Allah'a hamdolsun" diyerek kendisine dua etmiştir. Hadiste geçen bu sıralama, alimler tarafından da aygır benimsenmiştir.

Sahabeden Deliller

Sahabe, hadislerin yanlış rivayeti, Kur'an ile karıştırma

Kerküsü, Kuran'ın terk edilmesi vb. andiselerden (27) dolayı hadis rivayati konusunda son derece temkinli ve ihtiyatlı davranmıştır. Sünneti delil kabul etme ve onunla amel etme konusunda da çok dikkatli ve titiz idiler. Örneğin; Meymun b. Mihran, Hz. Ebubekir'in hadise olan baplılığını şöyle anlatır: Hz. Ebubekir bir konuda hüküm vereceği zaman önce Allah'ın kitabına bakardı. Eğer aradığını Kur'an'da bulamazsa o konuyla ilgili bildiği Sünnet'le hükmederdi. Şayet aradığı konuyu Sünnet'de de bulamıyorsa ve konu hakkında herhangi bir hadis bilmiyorsa Sahabeye sorar ve o konuda Hz. Peygamberden varid olmuş bir Sünnet'in bulunup bulunmadığını araştırırdı.

SALT KURÂN İLE YETİNME MESELESİ

Geçmişte olduğu gibi, günümüzde de İslamı salt Kur'an'a hasreden ve İslamın Kur'an'dan ibaret olduğunu zımnen veya açıkça iddia eden, "Kur'an İslamı" veya "Kur'an Müslümanlığı" şeklinde ilmi perspektiveye aykırı bir şekilde sözler söyleyerek insanların zihinlerini karıştıran bazı kişilere, hatta ilim adamlarına rastlanmaktadır.

Safii, kendi döneminde ortaya çıkan hadis muhalefleriyle mücadele etmiş ve bu tür kişilerle ilgili olarak "el Ümm" adlı eserinin "Cima'ül ilim" kısmında bunlar için özel bir bölüm açmıştır.

İbn Hazm hadis inkarcılarına karşı şöyle der: Kur'an'da öyle namazının dört rekattan, akşam namazının üç rekattan ibaret oluşu, oruçta kaçınılması gereken şeylerin açıklanması, gümüş ve altından alınacak zekatın miktarı ve diğer konular bulunmamaktadır. Bu tür durumlarda kendisine başvurulacak tek kaynak Sünnet'tir. İbn Hazm, sadece Kur'an ile amel edip, Sünnet'i dışlayan kimsenin kafir olacağı hakkında ümmetin icması olduğunu söyler.

Günümüz İslam Dünyasında hadise cephe alan ve Sünnet'i reddedenlerin başında "İslam Kur'an'dan ibarettir" yazısıyla meşhur olmuş olan Dr. Muhammed Tüfrik Sıdkî gelmektedir. Kendilerine Kur'ancılar ismini veren Tüfrik

Sıdkî ve onun gibi düşünenerlerin ileri sürdükleri görüşler, inam Sâki zamanında Sunnet âleminde ileri sürülen görüşlerin benzerleri olduğu görülmektedir. Tevfik Sıdkî'ye göre tek kaynak Kur'an'dır, hadisler ise tarihseldir, hadis Hz. Peygamber zamanında yazılmadığı ve hadis rivayetlerinin yanlışlığı sebebiyle hadis kabul edilemez.

= HADİSLERİN DOĞRU ANLASHILMASI =

* KONUNUN TARİHÇESİNE KISA BİR BAKIŞ

Hadislerin doğru anlaşılması ve yorumlanması konusunun tarihi seyrine kısaca bir göz atacak olursak, konunun, Hz. Peygamber döneminde kadar uzandığını görürüz. Sahabe Kur'an ayatlarında anlayamadıkları yerleri ve hususları nasıl ki ilk müfessir olan Hz. Peygamber'e sormaktan imtina etmiyorsa, hadisler konusunda da anlayamadıkları hususları ilk sarh olan Hz. Peygamber'e sormaktan çekinmiyorlardı.

Hz. Peygamber döneminde hadislerle ilgili anlaşılmayan bir konu olduğu zaman bu, sahabe için problem olmuyor, heven Hz. Peygamber'e gidip müşkilatlarını hallediyorlardı. Ancak sonraki dönemlerde ve günümüzde durum çok farklı olup anlama ile ilgili ortaya çıkan müşkilatların halledilmesinde karşımıza bazı problemler çıkmaktadır.

Hadislerin doğru anlaşılmasına yönelik olarak yapılan faaliyetler sahabe döneminde sonra da devam etmiştir. Hicri 11. asrın sonlarında hadislerdeki bazı kelimeler ve kavramları açıklayan eserler yazılmaya başlanmıştır. "Garibul-Hadis" ismi verilen bu eserler, hadislerde geçen garib ve bilinmeyen kelimeleri açıklayarak anacıldıkları için bu eserleri ilk sarh faaliyetleri içerisinde değerlendirme mümkünür.

Hadislerin sened ve metni konuları alan ve hadislerin doğru anlaşılması amacıyla yazılmış sarhlerin en meşhurları şunlardır;

- 1) el Bâcî : el Muntakâ Serhu'l Muwattaş
- 2) Mâzerî : el Mu'tim bi Feraidi Mûslim
- 3) İbnul Arabî: Arızatü'l Ahvazi fi Serhi'l Tirmizî
- 4) Kâdî İyâd : el İknâ'î fi Serhi Mûslim
- 5) Nevevî : Sahihu Mûslim bi Serhi'n Nevevî

- 6) Kirmani: el Kenakibud Denari fi Serhi
Camii's Sahih il Buhari
- 7) İbn Hacer el Askalanî: Fethul Bari bi Serhi
Sahih il Buhari
- 8) Aynî: Umdetul Kari li Serhi Sahih il Buhari
- 9) Suyutî: Tenuirul Hauâlik
- 10) Kastallânî: İrsadü's Sâri li Serhi Sahih il Buhari
- 11) Seharenfurî: Bezûl Mechud fi Halli Ebi Dâvud.
- 12) Mubârekfurî: Tuhfetü'l Ahvazi Serhu Camii't Tirmizî

HADİSLERİN YANLIŞ ANLAŞILMA SORUNU

H2. Peygamber': salt şekilsel olarak anlamak, Sünnet'in özünü, ruhunu anlamadan onu tıpa tıp aldığı gibi taklit etmek Sünnet değildir.

Hadisleri anlamak ve yorumlamada esas olan nokta, ifrat ve tefrit aşırılığına düşmeksizin ma'kul ve mu'tedil çizgide hareket ederek verilerek istenilen mesajı algılamak ve böylece amaca ulaşmaktır.

HADİSLERİN KUR'AN AYETLERİYLE BİRLİKTE ELE ALINMASI

Kur'an'ın tefsir edilmesinde Sünnet'e ihtiyacı duyulduğu gibi, hadislerin doğru ve kolay anlaşılması noktasında da Kur'an'a ihtiyacı duyulmaktadır.

Sünnet Kur'an Bütünlüğü

Kur'an'ı Kerim insanlara gönderilen ve kıyamete kadar yürürlükte kalacak olan, tebdil ve tefyirden uzak, evrensel, mu'ciz ve son kitaptır.

Kur'an ve Sünnet birlikteliğini belirgin bir şekilde görmeyizi sağlayan delillerden birisi; H2. Peygamber'in, bazı hadislerde hadis zikrettikten sonra hadisin konusuyla ilgili olarak bazı ayetleri okumasıdır. Örneğin, H2. Peygamber (sav), "zekatı vermeyen herkesin karşısında kıyamet gününde boynuna akan çok zehirli bir erkeğin yılan dikilir" hadisini söyledikten sonra akabinde "Cimrilik ettikleri şey kıyamet gününde boynlarına akanacaktır" ayetini okumuştur.

Safî: de Hz. Peygamber'in bu uygulamalarını pö2 önünde tutarak Allah'ın kitabındaki hükümlerle, Rasulullah'ın sünnetindeki hükümleri bir arada kabullenmekle ancak bütünlüğün sağlanabileceğini ifade etmiştir.

Sahabe de, Hz. Peygamber'in bu metodunu sık sık kullannakta ve ayet hadis bütünlüğü içerisinde konuların daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Sahabenin bu uygulamasına bir örnekle verecek olursak, Ebu Hureyre, Hz. Peygamber'in "Her defan çocuk ancak fitrat üzere doğar. Bundan sonra anası, babası, onu ya Yahudi ya Nasrani veya hut Mecusi yaparlar" hadisini naklettikten sonra fitratla ilgili olması açısından şu ayeti zikreder: "O halde sen, yüzünü bir muvahhid olarak dine, Allah'ın o fitratına çevir ki, O insanları bunun üzerine yaratmıştır. Allah'ın yaratışında bir değişiklik bulunmaz. Bu dosdefru bir dindir. Fakat insanların çoğu kitmezler."

Hadiste "Şüphesiz her ümmetin bir fitnesi vardır. Ümmetimin fitnesi de vardır" buyurulmaktadır. Hadiste geçen imtihan manasındaki fitne kelimesi aynı manada şu ayette de geçmektedir: "Biliniz ki, mallarınız ve çocuklarınız birer fitnedir". Böylece hadiste geçen fitne kelimesinin manası yukarıdaki örnekte olduğu gibi ayetle beraber daha net olarak anlaşılmaktadır.

Sünnet'in Kur'an'a Karşı Fonksiyonu

■ Hadisle iştirak eden İslam alimleri, Sünnet Kur'an ilişkisini işlerken Sünnet'in Kur'an'a karşı görevinin üç kategoride incelenebileceğini söylemişlerdir:

- 1) Sünnet, Kur'an'da bulunan bir hükmü destekler ve kuvvetlendirir. Nava2, oruç, zekat, hac, yalan söylememesi gibi pek çok konuda Sünnet, Kur'an ayetlerinin hükümlerini destekler mahiyette gelmiştir. Örneğin, pönül rızasıyla olmadıkça hiçbir müslümanın malı diğer bir müslümana helal olmayacağı mealindeki hadisi, "Ey iman edenler! Birbirinizin mallarını helal etmeniz için birbirinize yemeyin" ayetini te'kid etmektedir. "Onlarla iyi geçinin" ayeti, Hz. Peygamber'in "Kadınlar hahlunda Allah'tan sakının. Siz onları Allah'ın emaneti olarak aldınız ve onların namuslarını Allah adına söz vererek helal edindiniz" hadisiyle te'kid edilmektedir.

2) Sünnet'in bazı Kur'an ayetlerini açıklamasıdır. (31)
Kur'an ana esasları verdiği için kısa, öz ve muhtasardır.
Kur'an'ı açıklayan, tefsir eden hadislerdir.

"Namazlara ve orta namaza devam edin" ayetinde geçen "orta namazın" ikinci namazı olduğunu bizzat Peygamberimiz bildirerek müphem kelimayı açıklamıştır.

3) Sünnet'in üçüncü görevi, Kur'an dışında bazı hükümler kaymasıdır. Hz. Peygamber, mecazi manada ikinci şari olarak kabul edildiği için çok fazla olmazsa da Kur'an dışında bazı hükümler kaymıştır. Sünnet'in Kur'an dışında kaymış olduğu hükümler arasında insanlara ehli esefin, azı dişli yırtıcı hayvanların ve pengeli kuşların etlerinin haram kılınması, erkeklere altın takmanın ve ipek giymenin haram edilmesi, şigar nikahının yasaklanması, muta nikahının yasaklanması gibi konuları zikredebiliriz.

Safii, Sünnet'in Kur'an dışındaki görevi konusunda verilen üç maddeden ilk ikisi üzerinde alimlerin ittifak ettiklerini, görüş birliği içerisinde olduklarını, ancak Sünnet'in Kur'an dışında hüküm kayma hususunda alimler arasında farklı görüşlerin bulunduğunu söyler.

Sünnet'in Kur'an'a muhalif bir hüküm bildirmesi mümkün değildir.

Muhaddisler, özellikle mevzu hadisleri sahih hadislerden ayıklama konusunda "hadislerin Kur'an'a aykırı olmasını" prensip olarak kabul etmişler ve Kur'an'a aykırı olan hadisleri reddetmişlerdir. Örneğin; "Kadınlar, evlerin lambalarıdır, fakat onlara okuma yazmayı öğretmeyiniz" uydurma hadisi başta Alak Suresinin ilk ayetleri olmak üzere ilimle ilgili pek çok ayete, hatta sahih hadislere de açık bir şekilde aykırıdır.

Sünnet'in Kur'an'a Arzı

Eğer bir hadis Kur'an'daki bir hükme, bir inanca, bir ilkeye, bir habere veya bunlardan, birden fazlasına ters düşüyorsa reddedilmelidir. Eğer Kur'anla hadis arasında gelişki varsa o hadis Peygambere ait değildir, yani sahih değildir.

Sünnet'in Kur'an'a arz edilmesini savunanlar olduğu gibi, bu görüşün yanlış olduğunu ve tehlikeli durumlara götüreceğini savunanlar da olmuştur.

Burada ihtilaf olacak ve aslında kavuş³²
turulması gerekten en ilmi mesele, aradan ne kas-
tedildiğinin aile ve net bir şekilde ortaya konul-
masıdır. Hadislerin Kur'anî Kur'an'a nazari olarak,
sadece Kur'anî Kur'an'da aslı veya beyanı bulun-
an bir başka ifade ile, ayetleri teyid eden hadislerin
kabul ediliş defterlerinin reddedilmesi mi, yoksa
sarih ayetlerle fars düşen hadislerin kabul edil-
mesi mi devletler? Birne tarafa arz, arz hadisi:
işler sahne olsun işlerse olmasın Ehl-i Sünnetle
mensup hiçbir işleri kabul etmemiştir.
Hadislerin Kur'anî Kur'an'a arzının ilmi manada olacağı
düşünce: daha derindir.

Arz ulu arzu da belli bir metodla saraya
sinde uygulanır. Örneğin, herhangi bir yerde rastladığımız
veya işittiklerimiz bir hadisi: elimize alıp, Kur'an'ın altı bin
kürsü ayetle karşılaştırmak suretiyle arz yaparız.
Örne alınız: hadisin bütün vagonlarını tespit edecek
giz. Örne bu hadisi: Sünnet'in bütünlüğü içerisinde
ilmi: diğer hadisler içerisinde defterledir. Örne o
hadisle ilgili ayetleri yine Kur'an'ın bütünlüğü içerisinde
inceleyeceğiz. Tabir caizse, her iki defterden menen reticeleri
birbirine arz edeceğiz. Arz işleri: öncelikle mensukiyeti genel
kabul görmüş hadisler yerine, sühuti ihtilafı hadisler
üzzerinde uygulanmalıdır. Özellikle sühuti tartışmalı hadis-
lerde arz işleri çok pratik sonuçlar doğurabilir.

Arz hadisi: her ne kadar sühuti ağızından kabul
edilmesine de uygulanmada asırı pidiyesi: sarayla
hadislerin Kur'an ile bir arada ele alınarak düşünülmesi
ve defterlendirilmesinde bir sakınca yoktur. Sakınca
arasında bu işi en yaygın bir şekilde Hz. Aişe
yapmıştır. Bu konuda Hz. Aişe'nin uygulamalarını
göz ardı etmemek gerekir.

AYNI KONUDAKİ HADİSLERİN BÜTÜNLÜK İÇİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

(33)

Aynı konuda Kur'an ayetlerini bir arada, bütün-
cül bir yaklaşımla ele alıp değerlendirmek gerekir -
yorsa, aynı şekilde aynı konuda nakledilen hadisleri
de bir arada ele alıp bir bütünlük içerisinde
değerlendirmek ve yorumlamak gerekir.

“Örneklere gelebilir olursak;

1) “Üç şeyde ifarsızlık vardır; kadın, ev ve at.” hadisini
tek başına ele aldığımız zaman hadisi yanlış anlarız.
Ancak konuyla ilgili diğer hadislerle de baktığımızda konu
daha net olarak anlaşılmaktadır. Çünkü hadisin eksik

nakledilmesi bir yana, başka hadislerde ise İslamda ifar-
sızlığın olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca hadisi nakleden
Ebu Hureyre, sözün yarısında Hz. Peygamber'in huzuruna gir-
diği için hadisi eksik rivayet etmiştir. Hz. Aise Ebu Hureyre'yi
tenkit ederek hadisin tamamını söyle nakleder:
“Cahiliyye ehli: ifarsızlığın at, ev ve kadında olduğunu
söyler.” Dolayısıyla hadisi bu gerçeğe esas ma-
nasını bulmakta ve yanlış anlaşılma ortadan kalk-
maktadır.

2) Kız çocukları, kadınlar, anneler hakkında perel
olarak pek çok hadis rivayet edilmiştir. Hadislerde
kadının gerçek konumunu ve değerini doğru bir şekilde
anlayabilmek için konuyla ilgili hadislerin tamamını
pöerek bir bütünlük içerisinde konuyu değerlendirmek
ve yorumlamak icap eder.

3) Hadislerde sadaka kavramının önemi, genişliğini ve
kapsamını daha iyi kavrayabilmek için sadaka ile ilgili
nakledilen hadislerin tamamına birden bakmak gerekir.
Çünkü hadislerde sadakanın dırû uzattığı, pûlümseme-
nin, pûzel bir sözün, yolda eziyet veren şeyin yoldan
kaldırılmasının ~~tek~~ sadaka olduğu vb. pek çok konunun
sadaka kavramının kapsamına girmediği pörlmektedir.
Dolayısıyla konunun daha doğru anlaşılması hadislerin

tanamına birden bakılmasını gerektirmektedir.

(34)

4) Bazı hadislerde kişinin elbisesini uzatması, men edilmektedir. Hadis şöyledir: "Üç kişi vardır ki, kıyamet gününde Allah onlarla konuşmaz; verdiklerini başa katan, yalan yeminle malına revağ saflayan ve elbisesini uzatan kişi". Bu rivayetlere bakılıp aynı konuda nakledilen diğer rivayetlere müracaat edilirse içinde konu, anlaşılması, gerekenden çok değişik şekilde ve yanlış olarak anlaşılacaktır. Diğer rivayetlerde açıklayıcı mahiyette şu bilgiler bulunmaktadır: "Kıyamet gününde Allah, kendini beğenerek eteğini sürükleyen insanın yüzüne bakmaz". Hz. Peygamber, Hz. Ebu Bekir'e sarkan eteğini sorması üzerine "Sen onu kibir olarak yapanlardan değilsin" şeklinde cevap vermiştir. Konuyla ilgili diğer rivayetler de bir araya getirilirse içinde konu daha iyi anlaşılacaktır ve hadisdeki elbise uzatmanın nehyedilmesinin illetinin; kibir, gurur ve gösteriş olduğu ortaya çıkmaktadır.

Aynı konudaki hadislerin bütünsel bir yaklaşımla değerlendirilmesi ve yorumlanması, parçacı yaklaşımın terk edilmesi hadislerin doğru bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Aynı zamanda aynı konudaki hadisleri bir arada görme imkanı olduğundan hadisler arasındaki mutlak, umum, mücmel, müphem, mensuh, nasih, husus, mukayyed gibi problemlerin halledilmesine de katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda hadisin değişik seretlerini görme imkanına sahip olacağımızdan hadisin sıhhati halunda daha kapsamlı bir bilgiye sahip olacağız.

HADİSLERİN SÖYLENİŞ SEBEPLERİNİ (SEBEB-İ VURUDİ'L-HADİS) ARAŞTIRMAK

Tefsir ilminde ayetlerin doğru olarak anlaşılması noktasında sebep-i nüzulün konumu ne ise, hadis ilminde de hadislerin daha sağlıklı ve daha doğru anlaşılmasında sebep-i vurudil hadisin konumu aynıdır. Yani nüzul sebebi olan ayetlerin doğru

anlaşılması için nuzul sebebini bilmek ne kadar önemli ve gerekli ise, vürud sebebi olan hadislerin vürud sebeplerini bilmek de o derece elzem ve gereklidir.

(35)

Bazı hadisler belirli bir sebebe dayanmadan varid olmuş, diğer bazı hadisler ise bir takım sebeplere mebni olarak vürud etmiştir. Bunlar arasında Hz. Peygamber'e (sav) sorulan sualler, meydana gelen hadislerle cevap olmak üzere ve ayetlerin beyan, tefsir, tahsis ve takyidi gibi durumlar vesilesiyle varid olan hadisler mevcuttur. Hadisin söyleniş sebebi bazen hadisin muhtevasında zikredilmektedir. Örneğin, harpî gırahın daha büyük, harpî amelîn en efdal olduğu, Cibril hadisinde iman, istian ve ihşanın ne olduğu vb. hususlarda sorulan suallere karşılık Hz. Peygamber'in cevap vermesi ve bu konulardaki hadisler bu kabildendir. Bazı hadislerin söyleniş sebepleri ise hadis muhtevasının dışında zikredilir.

Sebebi vürûdu olan bazı hadislere örnek verecek olursak;

1) Hz. Peygamber bir gün tarunlarını kucağında okuyup öpüyordu. Bu sırada Sahabilerden Akra b. Habîs, Hz. Peygamber'in yanına gelmiş ve şöyle demiştir: "Benim on tane göcümüm var, asla hiç birini öpmedim." Bu sözleri oraylanmayan Hz. Peygamber bu olay üzerine "Merhamet etmeyene merhamet edilmez" hadisini söylemiştir.

2) Hz. Peygamber bir gün pazar yerinde pezerken yiyecek satan bir adama uğrayıp ne sattığını sorar ve daha sonra elini yiyeceğin içine sokunca bir namlık hisse eder. Satıcının hilesini fark eden Hz. Peygamber alış verişte pederli olacak olan evrensel ilkesini: "Aldatan bideden değildir" diyerek kaymıştır.

■ Hadislerin vürud sebeplerinin bilinmesiyle yanlışla düşülmeyecek ve hadis daha doğru ve daha kolay anlaşılacaktır.

2AHİRDE BİRBİRİNE ZİT OLAN HADİSLERİN (MUHTELİFUL HADİS) DEĞERLENDİRİLMESİ

MuhTELİful hadis, mana olarak birbirine zıt

sekinde rivayet edilen hadislerdir. Muhteliful (36)
hadisin konusu, zahiren birbirine zıt gibi gözükse,
fakat hakikatte zıt olmayan bu tür hadislerin anlatılmasını
bularak nev'et müstakim halledir. Bu ilmin anaesi
birbirine zıt gibi görünen hadisler konusunda zihinlerde
oluşabilecek şüpheleri ortadan kaldırmak, hadislerin doğru
ve doğru bir şekilde anlaşılmasını sağlar. Sahih
Sahih hadislerin hakikatte birbirine aykırı olması mümkün
değildir. Çünkü Hz. Peygamber'in birbirine zıt olan
sözler söylemesi düşünülemez.

İbn Huzeyme, hadislerin birbirine zıt olan konusundaki
birbirine zıt iki sahih hadis olduğunu bildirmiş.
Kinin yanında böyle bir hadis varsa gerçeğin, ananın
nisi telif edeyim der. İbn Huzeyme'nin ifadelerine dikkat
edilirse birbirine zıt hadislerin sahih olmaları gerek-
mektedir. Yani müstakim hadislerin sahih olmaları
şarttır.

Hadisler, hadisler arasında zıt olan hadislerin
telif, nesh, teshih ve tenakuh yoluyla halledir.
ve bu sistemi benimsemişlerdir. Zahirin der tenakuh
Cen ve telif usulü ile, hakiki diye vasıflandırılan ten-
nugun da nesh-teshih-tenakuh gibi birkaç usulden
bir ile belli: bir sonra bağlanabilir olması, cümle mün-
kîn tabii: bir tenakuh ve ihtilaf olayı ile karşı karşıya
bulduğumuzu söylemeye imkan tanımaktadır.

Cen ve Te'lif

Cen ve Telif, zahiren birbirine zıt olan hadislerin
analarının uzaştırılması ve bağdaştırılması olayıdır.
Bu işlemler nesh ve teshihle olduğu gibi hadislerden
hiç birisi dışlanmamaktadır, her iki hadis de devre-
dir. Örneğin;

1) Ayakta su içmeye izin veren hadisler olduğu gibi
ayakta su içmeyi nehyeden hadisler de vardır. Görünürde
birbirine zıt olan bu hadislerin arasını, hadisçiler değişik
yollarla yaparak bağdaştırmaya çalışmışlardır. İbn
Kutaybe bu hadisler hakkında şu yorumu yapar: "Ayakta
su içilmesini; öğören hadisler münad yurduyarak
su içilmesini. Çünkü bu şekilde yenilen ve

İçilen bir şey insanın bağaazında tıkanabilir.

Ayakta ~~İ~~ten su içilmesine izin verilen hadîslerde kastedilen nara yûrüne ve keşme olmaksızın suyun içilmesidir. Bu durumda ayakta su içmenin bir sakıncası yoktur. Çünkü bu durumda o kimselerle ilişkisi ve gelen bir beldedir ve oturan kimse mesabesinde değildir. Başka; de bir birine git olan bu hadîsler ne farklı bir yolaşım getirmek iki hadîsin arasını şöyle bulmaya çalışır: "Ayakta su içilmesinin neydedilmesi; tanınan adâk arisındandır. Bu neyin sebebi; suyun sukunet içerisinde ve rahat bir şekilde içilmesidir. Bu gözetlerden kopisi kabul edilirse edilsin bu yorumlar sayesinde git gibi görülen her iki hadîsin arası bulunmakta ve bağdaştırılmaktadır.

2) Hz. Peygamber (sav), Mekke'yi fethetmekten sonra "Petihten sonra hicret yoktur" buyurmuşlar, başka bir hadîslerinde ise bu hadîse aykırı olarak şöyle buyurmuşlardır: "Tevbe devam ettiği; Sinece hicret de devam eder. Tevbe de kıyamete kadar kesilmez. Zahirde birbirine zıt olan bu iki hadîsin arası şöyle can edilmektedir: "Hicret İslam'ın ilk döneminde farz olmayıp mendup idi. Hz. Peygamber (sav) Medine'ye hicret ettiği zaman Hz. Peygamber ile (sav) beraber olmaları, dinlerini; Hz. Peygamber'den öğrenmeleri; birlik halinde olduklarını göstermeleri için umme Medine'ye gitmeleri; evralandı. Mekke fethedilince hicret etmelerine ilk dönemlerdeki gibi mendup ve müstahap duruma geri döndü. Yani Mekke fethedilince farz olan hicret kalktı yine eskisi gibi mendup hale geldi." İki hadîs başka türlü de yorumlanarak şu şekilde de can edilmektedir: "Fetihden sonra hicret yoktur" ifadesinde, Mekke'den Medine'ye pidiş münad edilmiştir. İkinci hadîste zikredilen "Hicret srekeldir" ifadesinden de gayri müslim bir illede müsliman olan bir kimsenin, bu kibre beldesini; terketmesi ve kafirler arasından çıkıp İslam illesine hicret etmesi; gayfi münad edilmiştir. Şapılan her iki yorumla da hadîslerin arası can edilmek

te ne bu yigilmenin geygi olamaz hadislerin
kıs birisi: dslan nashatlar.
Birbirine Aykırı olan Hadislerde Nesh Olay!

Birbirine zıt olan hadisler arasında zaman zaman
nesh olayından da bahsedilir ve hadisler arasında
farklı hallerde başka bir yolla da nesih olur.
Nesh, eyetin ayetle, hadisin hadisle, ayetin hadisle,
hadisin ayetle neshi olarak üçe ayrılır.
İçeriklerdedir. Nesh kavramı Sâfi'nin ilmi
olan görüş, ayet an aye tle, hadis de an aye
hadisle nesh edilebilir şeklinde. O'na göre,
ayet hadis: veya hadis ayeti nesh eder.
Neshin bulunduğu ifade edilen hadisi, hadisle.

1) Hədislərin bir-birini nəşetməsinə dair ən nəşəli
 hədislərdən biri; kəbir zığretlərile igili olan hədislərdir.
 H2. Peyğəmbər (sav) şöyle buyurmuşdur: "Bən siz
 kəbir-lər: zığretten nəşetməsiniz, artıq zığret
 ədiniz." Bu hədislə nəşi: bizzət H2. Peyğəmbər
 (sav) təsih etmişkdir. Başka bir hədislə də "Kəbir-
 lər: zığret edin, çünki o, Əl-lamə kəbir-lərdir
 buyurulmuşdur. Nəşit konusunda ən fəzla Ənək
 zığretin olay budur.

verilen olay budur.
2) Hadislerin ilk dönemlerde yazılmasının yasaklanması ve daha sonra yazgının kalkması olayı da bazı alimlerce nesih olarak değerlendirilmiştir.

Percihue Pavakunuf

Tercih ve Tahrir
2. it hadislerin görüne kavuşumlarında terk-i-p edilen usul ~~se~~ sırasıyla Cen-telif, nesh, tercih ve fawakıhtır. İki 2. it hadisin arası uzlaştırmıyor ve oralarında neshin olmadığı anlaşılıyorsa, bunada iki hadisten birinin tercih durumu deneye pirvektedir. Tercih de ~~bu~~ hadisin seredi, neshin hükümü meya haris sebepler göz önünde bulunduru-larak yapılır. Süyuti, Tahrir'inde bu sebeplerin yedi grubda toplanabileceğini söyler. Zahirin durumuna, hadis'in

almış sekline, ruhayet sekline, hadisin varoluşuna, hadisin lafzına, hadislerin ortaya çıkışının hukuken ve tasarrufla subhane göre tercih yapılabilir.

(39)

İhtilafı, hadislerin câzin yollarından herhangi birine temin edilebilir. Temin edilebilir ihtilafı, hadislerin bir kısmıyla cemaat arasında ve her birinin birer ihtilafı ile bir hadisin ve bir hadisin ortaya çıkmasını beklenmektedir. Dolayısıyla her ihtilaf bir Sünnet hadisi olarak alınır ve bu hadisler cemaat edilebilir.

HADİSLERDE KASTEDİLEN MANN, AMAC, İLKE VE HEDEFLERİ; TESPİT ETMEK

H2. Peygamber'in ashabından istenen, hadis ve Sünnet'i her lafız - mana ve söz - ruh betimleme ile ruhayet ruhayet devesini; kumare der olmuştur. Sahabe Hadisleri Rasid, fakih ve müfahimeler, dinlerinden birer İslam tarihi boyunca, Kur'an ve Sünnet hadisin kumare temininde ilke ve prensipler tesbit edilmiş ve uygulamada bunlar esas alınmıştır. Klasik literatürde bu ilkelere "illet ve nakaid" gibi isimler verilmiştir. Hadislerdeki münderic olan ilke ve prensipleri yukarıya mademiz takdirde hadislerdeki verilme istenilen esas nesneleri kavama ve anlama imkanına sahip olacağız. Dolayısıyla bir konudaki hadisin yanlısı anlatılması, fahim da, o hadisle ilgili İslam dininin bir prensibinin yanlısı anlatılması söz konusu olabilir. Bu da bizim hadislerin diğer anlatılması hususunda hassas ve teferru olmanızı gerektiriyor.

Dolayısıyla H2. Peygamber'in tevizikle ilgili büyük çok olan hadislerinde verilme istenilen mesaj, diğer kav - rarak ve uygulanarak geçer. Diş ve diğer temininde H2. Peygamber (sav) ne kadar ilerici bir kişiliğe sahip ki - ta orta çağda diğer ve diğer temininde dinini ve diğer - liliğini; bizzat kendisi sürekli misvak kullanarak diğer - ve imnate de bunu tavsiye ederek diğerini diğer - tutmalarını sık sık hatırlatmıştır. Diş temininde H2. Peygamber'in aracıları hadif ve vernek istediği mesaj, bazı insanlar tarafından yanlısı uygulanmakta ve Sünnet olanın iyi bir şekilde diğer temininde diğer de sadece misvak dedi - gimiz anlık diğer dâilya diğer misvaklanması, seklinde anlatılmaktadır. Halkın H2. Peygamber zamanında günümüzde kullanılan ne fırçalar vardı, ne de diğer macunları. Burada Sünnet olan husus, diğer durumuna göre diğer en iyi

tezizleyen hergisi alet varsa onu kullanarak dış (10)
tezizliğini gerçekleştirir.

Yemek konusunda da Hz. Peygamber'in koyduğu ilke ve prensiplerin iyi tespit edilmesi gerekir. Örneğin, Hz. Peygamber'in, o zaman için yemekte yemek yemesi, bizzat masada yememesi; gerektiğinde yemeyi ellerle yedisi; içim buna Sünnet denilenek cahal, kasık kullanılmasına karşın, gıkmak Sünnet'i; anılamak devakir. Sahsin kendisi nasıl uyyun buluyorsa yemeyi arzu ettiği; sekilde yiyebilir, kimsa bunu yadigarıdır. Hz. Peygamber'in yeme içme konusunda getirdiği en önemli evrensel mahiyetli ilkelar; yemeye besleme ile beslenmesi, sonunda sükratılması; ellerin ve yiyeceklerin temiz hale getirilmesi; israfı yer verilmemesi; yemeyi sağ elle yitilmesi ve yiyeceklerin belal yoldan kazanılmı olmasidir.

Hadislerde genel olarak gıym-kıym, kile-kıyafetle ilgili hususlarda da sertastıyot vardır. İster ornek için olsun isterse kadın için olsun zorunlu olarak giyilmesi istenilen her hergisi bir model, sekil ve renk söz konusu değildir. Dünyanın dört bir yanında çok değişik iklimlerde yaşayan müslümanlar vardır. Gayet dünya üzerinde yaşayan tüm müslümanlar, Hz. Peygamber'in kendi döneminde giydiği kıyafeti giymek zorunda kalmazlar. Onlar için çok sikinti ve meşakkat olurdur. Hadislerdeki mündevir olan amac ve ilkelerin tesbitinin önemini gözlemlemek açısından şu örnekleri ilave olarak verebiliriz:

1) Hadislerde sadaka-ı fitri, orpa, buğday, hurma veya kuru üzüm gibi yiyeceklerden bir sa' verilmesi; seklinde belirtilmiştir. Bazi mezhep inamları hadisin lafzına takılanak fitri sadakasının mutlak olarak yiyecek cinsinden verilmesi; gerek tıfını ifade ederken, Hanefi mezhebi inamlarına göre ise, bizzat bu yiyeceklerin kendisinden verilebileceği gibi, diğer olan para seklinde de verilebilir. Bu hadislerdeki verilme istenilen amac, fakirlerin ihtiyaçlarının giderilmesi; olukunu düşünecek olursak, günümüzde sadaka-ı fitri para olarak verilmesi fakirlerin daha çok işine yarayacaktır. Aynı zamanda fitri sadakasının miktarı da hadisin amacına uyyun bir sekilde pünümüün ihtiyacına uyyun olarak yeniden tesbit edilme-lidir. Dolayısıyla, hadisin lafzına ve zahine takılmaksızın, muhtevadaki mündevir, amacı yollanmaya çalışmak daha doğru ve daha isabetli olacaktır.

2) Hz. Peygamber bir hadisinde düstür ticaret yapmayan ve

insanları, öldürmeye gelen kişiye, "Aldatan bizzat değildir" buyrulmuştur. Başlıca göre, bu hadisten muradın, kişinin dinden çıkacağı, nenasına gelme mesidir. Burada Hz. Peygamber, bana yığını terketti, yani o kişinin hareketi bizim fillerimizden değildir, demek istemiştir. 3) Hz. Peygamber, cüplük, nezahet, kabirler, yol kenarları, hanın, deve ahırları ve kabe'nin üzeri olmak üzere yedi yerde navaz kılınmasını nehyetti. Hanında navaz kılınmasını yasak olusunun sebebi, oranın temiz olmasındır. Kabirlerde navaz kılınmasından dolayıdır. Göpük, nezahet ve yol kenarlarında da durum yine aynıdır. Sayet bu yerler temiz olursa navaz kılınmakta herhangi bir sakınca yoktur. Yoksa navaz kılınması yasak edilen bu yerlere, kendi konularından dolayı, yasak konulmuş değildir.

4) Ölen kişi, ehlilim ankasından ölünmesi sebebiyle azap görür" hadisi: Hz. Aise'ye arz edildi ki O, "Hiçbir önelik bir baskasın pınahını, çekmez" ayetne, aykırı bulanak hadisin kâfirler için olduğunu söylemiştir.

5) Bazı hadislerde iyi bir amel yapan kişinin, Cennet'e gideceği, kötü bir amel yapan kişinin de, Cehennem'e gideceği sözünde teğatlar vardır. Bu tür hadislerde varılmak istenilen mesaf şudur: iyi ve faydalı amel isteyen kişi, sevap kazanmış olup, sevabın karşılığı, pınahları varsa onların ceza-şını görür. Aynı şekilde kötü bir amel yapan kişi, eğer affedilmezse işlediği pınahın karşılığını görmek için Cehennem'e gidecektir. Eğer bu kişiyinla ölünüşse Cehennem'deki cezasını göktikten sonra Cennet'e gidecektir.

6) İtikadi anlayışımıza göre Cennet ve Cehennem vahluk olduğu kesin olmaları beraber nokat açısından nerededir oldukları bizim için meçhul olup ve faal halinde değildir. Faal duruma geçene kadar kiyamet, hesap, میزان ve sinatları sonra olacaktır. Ancak Hz. Peygamber'in Cennet ve Cehennem tasvirlerinde sanki bunlar faal durumdaki gibi bir anlatımı söz konusudur. Bu tür tasvirler istikbal sipalarıyla anlatılmıştır. Bu sipalarıyla da buğün, "Bana gösterildi" Cehennem bana gösterildi" gibi ifadelerle anlatılmaktadır. Hz. Peygamber bu tür ifadelerini: bazen nazi sipasıyla anlatmış olsa da Cennet ve Cehennem faal duruma geçmedikçe göre bu anlatımların istikbalde (kiyametten sonra) olacağı şeklinde anlamamız gerekir. Aksi takdirde

(42)

bu tür hadisleri yanlış anlamış oluyor.

Bir hadis metni okunurken o hadisin doğru anlaşılmaması kolaylaşır. Bu hususlara ve ilişkilere dikkat edilmesi faydalıdır.

1) Hadiste kelime ve cümlelerin dil ile olan ilişkisi;
2) Hadiste tek tek kelime ve cümlelerin, hadisin tamamı ile olan ilişkisi;

3) Bir hadisin aynı konudaki tüm hadisler ve o husustaki uygulamalar ile olan ilişkisi;

4) Hadisin Sunnetin genelinde olan ilişkisi.

5) Hadisin, başka kutsal olmak üzere dinin bütün ile olan ilişkisi.

H2. PEYGAMBER'İN, HADİSLERDE KULLANDIĞI

ANLATIM ÜSLUBU

Arap dilini çok iyi konuşan ve konuşmalarında zaman zaman edebi sanatlarla da yer veren ve "cecekeni" kelime (az sözle çok mana ifade etme) lakabını alan Hz. Peygamber'in üslub ve anlatım tarzında açık ve yalın cümlelerle dolaysız anlatım olduğu gibi, Arap dili ve edebiyatında yer alan istiare, mecaz, kinaye, derb-i mese'l gibi dolaylı anlatım da söz konusudur.

A- DOĞRUDAN (YALIN) ANLATIM

Doğrudan anlatımda hakiki mananın dışına çıkılmaksızın hadislerin ilk bakışta kolaylıkla, açık ve net bir şekilde anlaşılmasıdır. Bu tür hadisler, dolaylı anlatıma sahip hadislerden çok daha fazladır. Dolaysız anlatım, en çok Hz. Peygamber'in açık emir ve yasaklarında, peşmiş, pelek ve mevcut durum ile ilgili şifahi ve bilinen dinici haberlerinde, hutbelerinde, yazışmalarında ve vasiyetlerinde görülmektedir. Sayıları hayli çok olan bu tür hadislere birkaç örnek verecek olursak;

"İki nimet vardır; insanların affu bu nimetleri kullanmakta aldanmıştır; Sıhhat ve boş vakit"

"İnsanların en hayırlısı, ömrü uzun, amelî püzel olanıdır"

B- DOLAYLI ANLATIM

Bir hakikatı ifade edebilmek için, açık, doğrudan ve yalın ifadeler kullanmak yerine, onu anlatılır kılmak veya insanın zihnine ve hayatına yerleştirmek için, başvurulan anlatım tarzı, dolaylı anlatımdır.

(43)
Edebi tasvirler, teşbih, tensil, mecaz, istiare, kinaye, meseller ve kıssalar dolaylı anlatımın ilk akla gelen tarzlarıdır. Dolaylı anlatım ihtiva eden hadislerde mananın doğru anlaşılması için pözetilmesi; peşken en önemli hususlardan birisi hakiki ve mecazi manaların doğru bir şekilde tespit edilmesidir. Konunun önemine binaen bu sahada müstakil çalışmalar da yapılmalıdır. Örneğin, Şerif er Râdî'nin "el Mecaizatün Nebeviyye" isimli eserini burada zikredebiliriz.

Bir sözün kendi anlamından başka bir anlamda kullanılması şeklinde anlaşılan mecaz, hadislerde hayli çoktur.

Muhterefasında mecaz bulunan hadislerden bazı örnekler verecek olursak;

- 1) Hz. Peygamber Uhud döğyüyle ilgili bir hadisinde, "Bu bizi seven bir döğdür, biz de onu seveniz" buyurmuşlardır. Hattabi bu hadisi mecazi manada anlamakta ve bu hadisten muradın Medine ahalisi ve Medine sakinleri olduğunu belirtmektedir. Bu pörişünü "Köye sor" ayetiyle de desteklemektedir. Çünkü ona pöre ayette pegen köyden murad köy ahalisidir. Böylece Hattabi hadisi zohiri mananın dışında anlamakta ve yorumlanmaktadır.
- 2) İnfak etmenin fazileti ve alışarak kazanmanın teşviki konusunda nakledilen bir hadiste, "Üstteki el alttaki elden daha hayırlıdır" buyurulmuştur. Bu hadiste üstteki elden kasıt veren kişi, alttaki elden kasıt da isteyen, alan kişidir. Dolayısıyla hadiste mecazi bir mana söz konusudur.
- 3) "Beni kar, su ve sôğuk ile yıka" hadisinde de mecazi mana söz konusudur. Hadiste kastedilen mana, beni günahlardan temizle demektir. Hz. Peygamber duasında kar, sôğuk ve suyu günahlardan temizlemeye mübaleğga yapmak için zikretmiştir, yoksa bunlara ihtiyacı olduğu için değildir.
- 4) Kişi, içinde "öldüğü" elbiseyle diriltir. "Mecazi manada gelen bu hadiste pegen elbiseseden murâd kişinin amelidir. Anaplar "Fılan temiz elbiselidir" dediklerinde, o kişinin temiz kalpli ve ayıplardan uzak olduğunu kastederler. Yine aynı şekilde "Fılan kirlî elbiseli" dediklerinde de bunun aksini kastedmiş olurlar.
- 5) "Kadınlara iyi muamele edin. Çünkü kadınlar kaburga kemîğinden yaratılmıştır. Kaburga kemîğinin en çpî tarafı üst kısmıdır. Düzeltmeye kalkışırsanız kırarsınız. Tamamen terk

ederseniz eğri kalır. Kadınlara hayırla muamele edin".

Bu hadis mecazi manada yorumlanmaktadır. Kazanlı Alim Musa Cârullah Bigiyef'e göre, bu hadis hakiki mana olan kadının kenikten yaratıldığı şeklinde anlaşılmalıdır. Ona göre Hz. Peygamber bu hadisle hanımların hassas, nazik, ince ruhlu birer varlık olduklarını ifade etmiş, onlara zulmetmemek, hukuklarına saygı göstermek, varsa kusurlarını affetmek gerektiğini söylemiştir.

Mecazi manada söylenmiş olan şu hadisleri de örnek olarak verebiliriz:

"Cennet, annelerin ayakları altındadır"

"Cennet, kılıçların gölgesi altındadır"

Hz. Peygamber'in dolaylı anlatım üslubu içerisinde sık sık kinâye ve darb-ı mesellere de rastlanmaktadır. Nafile ibadetin fazileti konusunda gelen bir hadiste "Siz bıkmadıkça Allah bıkmağ" buyurulmuştur. Bu hadisin manası, siz amel etmekten bıkmadığınız sürece Allah size mükafat ve sevap vermeyi terk etmez demektir. Hadiste geçen "melâl" kelimesi terk etmek manasındadır. "Melâl" kelimesi terk etmek mana-
sında kinâye olarak kullanılmıştır.

"Kafir, yedi mide ile, mü'min ise bir mide ile yer" hadisinde, Hz. Peygamber mü'min ve kafiri bir darb-ı mesel ile anlatmaktadır. Mü'min yediği zaman bir şeyi azık olarak ve ihtiyaç duyduğu için yer, kafir ise zevk olsun diye, haz payesiyle ve dünyaya olan hirsinden dolayı yer.

Darb-ı mesel ihtiva eden şu hadisleri de örnek olarak verebiliriz:

"Kim bir kuş yuvası kadar bir mescid binâ ederse, Allah da ona Cennet'te bir binâ yapar."

"Mü'min bir delikten iki defa ısırılmaz."

Hz. Peygamber, hadislerde bazı konuları, zihinlerde daha kalıcı olabilmesi için teşbih ve tasvirlerle anlatmıştır. Örnek verecek olursak;

"Ölüm insana pabucunun bağından daha yakındır"

Dolaylı anlatımın önemli bir ifade tarzı da kıssalar ve temsili hikayeciklerdir. Hz. Peygamber bir hakikati anlatmak için, bazen her dil ve kültürde mevcut olan kıssalara ve temsili hikayelere başvurmuştur. Ancak bunların sayı itibarıyla hadis külliyyatı içinde çok fazla bir yer tuttukları söylenemez.

Hadislerde, zahiri mananın dışında anlaşılması ve yorumlanması gereken, Kur'an ayetlerinde olduğu gibi müteşabihattan olan bazı hadisler de vardır.

Müteşabihattan olan ve mutlakla uygun bir şekilde yorumlanması gereken hadislere bir örnek verecek olursak; "Yüce Allah her pece yarısından sonra dünya senasına iner ve şöyle seslenir: Her kim dua ederse duasına icabet ederim, her kim benden bir şey isterse istediğini yerine getiririm, her kim mağfiret dilerse onu affederim". Hadiste geçen iniş ve çıkış, hakiki manada olmayıp, mecazidir. Aksi takdirde Yüce Allah'ı, yaratıklarına benzetmiş oluruz. Hadiste Allah'ın kullarına karşı rahmet kapısının her zaman açık olduğu ve kullarına her zaman yakın olduğu vurgulanmak isteniyor.

~~Hadis~~ Anapların kelimelerine mahsus zahiri mananın dışında kullandıkları bazı kelime, rakam ve deyimler de vardır. Hadislerde ve ayetlerde geçen bazı sayılar mecazi mananın dışında çokluğu ifade etmek için gelebilir. Örneğin, Anap toplumunda yedi, yetmiş, yediyüz gibi yedi ve katlarıyla ilgili sayıların mecazi manada, zaman zaman çokluk için kullanılmaları söz konusudur. Hz. Peygamber bununla hadiste geçen konunun önemini kavratmayı ve zihinlerde konunun kalıcılığını sağlamayı amaçlamaktadır. "Her kim bir iyiliğe yaparsa ona, ondan yedi yüze kadar sevap yazılır" hadisinde geçen "yedi yüze kadar" lafzının bir şeyi çok peşterme, kat kat verme manasına geldiği, sadece bu sayıya hasretme manasının olmadığı ifade edilmektedir.

Genel olarak ibadet ve hukuk yönüyle ilgili hadislerde geçen sayıların hakiki manada kullanıldığını söyleyebiliriz. Ancak bunların dışında kalan sahabelerde zikredilen hadislerde geçen sayıların ifade ettiği anlam, daha çok hakiki mananın dışında ve belirli bir rakama hasredilmemelidir.

HADISLERİN BAĞLAYICILIK SORUNU

A- Sünnet'in Bağlayıcılığı: İslam'ın tesri'de ikinci kaynağı.

Sünnet olduğundan genel anlamda Sünnet bağlayıcıdır. Ancak Sünnet'in bağlayıcılığı konusundaki esas ihtilâf, Sünnet'in tamamı mı bağlayıcıdır yoksa bir kısmı mı bağlayıcıdır? şeklindedir. Hz. Peygamber'in, emirleri, yasakları, yemesi, içmesi, oturması, kalkması, giyinip-kuşanması gibi işlerinin tamamına uymamız gerekli midir, değil midir? Bunlardan hangilerinin şahsını, hangilerinin ümmetini ilgilendirdiğini iyi tespit etmek zorundayız. Hz. Peygamber'in her şeyini tıpa tıp yapmak Sünnet değildir. Peygamber'in kendisine mahsus "Hasâ'isu'n-Nebi" dediğimiz ümmetini bağlayan özel durumları vardır. Aşağıdaki deliller ve rivayetler Hz. Peygamber'in her davranış ve sözünün bağlayıcı

olmadığını bize göstermektedir.

(46)

1) Hz. Peygamber bir hadisinde şöyle buyurur: "Ben de bir insanım, size dininizle ilgili bir şey emrettiğim zaman onu alın; size kendi görüşümden bir şey emrettiğim zaman (bunları almayabilirsiniz, çünkü) ben de nihayet bir insanım."

2) Sahabe hanımlarından Berire azat olunca, kocası istemediği halde kendisi, kocasından boşanmak ister. Boşanmayı istemeyen kocası Müfîs, durumu Hz. Peygamber'e iletir ve boşanma konusunda kendisinden yardımcı olmasını ister. Hz. Peygamber de bunun üzerine Berire'den boşanmasını ve kocasına dönmelerini talep eder. Berire Hz. Peygamber'e hitaben "Bana emir mi veriyorsunuz ey Allah'ın Rasûlü?" diye sorar. Hz. Peygamber de, "Hayır sadece aracı oluyorum" diye cevap verir. Bunun üzerine Berire boşanmada ısrar eder ve neticede boşanır.

Hz. Peygamber'in, aynı zamanda kendine mahsus, hoşlandığı veya hoşlanmadığı bazı özel zevkleri de vardır. Mevâ'ic me konusunda her insanda olduğu gibi onun da sevdiği ve sevmediği yemekler, içecekler söz konusudur. Örneğin, keler yemeğinden hiç hoşlanmaz ve onu yemezdi. Sahabe'nin, Peygamber sofrasında keler etini yediğini ve Hz. Peygamber'i bu konuda örnek almadığını görüyoruz.

Hz. Peygamber'in gözü ardı edilmevesi; gereken iki önemli kriter: mevcuttur; Rasûl ve kul. Bazı kimseler, Hz. Peygamber'in rasulluk kimliğini temel esas almakta ve o kimliği perisleterek adeta kulluk kimliğini devre dışı bırakmakta, Hz. Peygamber'in her yaptığını ve her söylediğini vahye dayandırma gibi bir epilime piirmektedirler. Bir kısım insanlar ise, buna reaksiyon olarak O'nun kulluk kimliğini temel esas alarak, rasulluk kimliğini görmezlikten gelmekte, hatta O'nu kutsal bir postacı gibi telakki etmekte ve yorumlarına bağlayıcılık yüklememek gibi bir epilime piirmektedirler. Böylece ifrat ve tefrite düşülerek O'nun her sözünü bağlayıcı olarak kabul eden bir anlayışla, bağlayıcı olarak kabul etmeyen bir anlayış ortaya çıkmaktadır. Bu iki zıt anlayışın bir ortak noktada uzlaşması gerekmektedir.

Sünnet'e uymak, Hz. Peygamber'den gelen her şeyi, hiçbir ayırma tabii tutmaksızın ve bağlayıcılık açısından hepsini aynı düzeyde görerek harfi harfine ve adeta robot gibi taklit etmek değildir.

B- Sahabenin Bağlayıcılık Açısından Sünnet'e Yaklaşımı

(47)

Sahabe, Hz. Peygamber'in hadislerini anlamada ve yorumlamada iki farklı yaklaşım içerisindeydi:

Birinci Yaklaşım: Hadisleri anlamada lafza ve rivayete öncelik tanınmış, hadisleri anlamada lafızcı, Sünnet'i anlamada şekilci davranmıştır. Hadisin bağlayıcı olup olmadığını gözönünde bulundurmayan bu grup sahabe, hadise duygusal anlama yöntemiyle yaklaşmış, anlama aneliğinde akıl ve tefekkür yerine, serpi boyutunu ön plana çıkarmış ve onun her davranışını Sünnet olarak görmeye, her yaptığını harfiyyen tatbik etmeye meyyâl olmuştur. Bu anlayış tarzını benimseyenler, Hz. Peygamber'in bir işi hangi amaçla ve vasıfla yaptığını, davranışının sebep, illet, hikmet ve maksadını araştırmadan "Hz. Peygamber'e ait bir sözün zahiri neyi ifade ediyorsa, sadece onu anlamışlar, onun o söz ile "ne demek istediğini" ve "neyi amaçladığını" değil, yalnızca "ne dediğini" esas almışlar ve bu anlayışla da amel etmişlerdir. Bu görüşe tenayül gösteren sahabilerin başında Abdullah b. Ömer, Ebu Hureyre, Abdullah b. Amir b. As, Ebu Zerr el Gıfari gibi sahabiler gelir.

İkinci Yaklaşım: Bir hadisi anlamaya çalışırken, Hz. Peygamber'in ne dediğini değil ne demek istediğini araştırmış, duyduğu her rivayeti olduğu gibi kabul etmemiş, Hz. Peygamber'in her yaptığı işi Sünnet kategorisine sokmamıştır. Anlamada istinbat ve fikih melekelerini elden bırakmayan bu sahabiler, hadislerin Kur'an ve İslam'ın temel ilke ve esasları doğrultusunda anlaşılmasına dizen göstermişlerdir. Bunlar arasında Hz. Aise, Hz. Ömer, Abdullah b. Mesud, Abdullah b. Abbas yer almak fadır.

C- Alimlerin Bağlayıcılık Açısından Sünnet'i Sınıflandırmaları

İbn Kuteybe Sünnet'i üç grupta değerlendirmektedir: Cebnail'in Allah'tan petirdiği Sünnet, Allah'ın, Rasulüne bıraktığı, hakkında kendi re'yini açıklamasını emrettiği Sünnet ve Hz. Peygamber'in edep olarak bizzat Sünnet kıldığı hususlar. Şah Velîyyullah ed Dihlevî de Sünneti önce iki kategoriye, daha sonra da alt başlıklara şöyle ayırmaktadır:

1- İsalet Görevinin Tebliğine Yönelik Sünnet (Bu tür sünnet de beş kategoride değerlendirilmektedir):

a) Ahiret hayatı ve melekut alemine dair hadisler. Bu kabilden olan Sünnet'in tamamı, vahye dayalıdır.

b) İbadetlerle ilgili hükümler ve onları belirleyici hadisler.

c) İhtiyağların karşılanmasına yönelik hadisler. Bu kısımdan olan Sünnet'in bir kısmı vahye, bir kısmı da ictihada

dayalıdır. Rasulullah'ın ichtidâsı vahiy mesebesindedir.

(48)

d) Herhangi bir şekilde kayıtlanamaksızın mutlak olarak zik-
rettirici hikmetler, nasihatlar ile ilgili Sünnet.

e) Üstün ameller ve menkıbelerle ilgili Sünnet.

2- Risalet görevinin tebliği kabilinden olmayan Sünnet
(Bu tür Sünnet de altı kategoride değerlendirilir):

a) Tıbla ilgili hadisler

b) "Siz, siyah ve alnı sakar ata bakın..." türünden olan
hadisler. Bu kabilinden Sünnet'in dayanağı kerübedir.

c) İbadet niyeti olmaksızın adet kabilinden, bir kasıt
bulundurmaksızın gelışı güzel yaptığı tasarrufları.

d) Folklor kabilinden olup, kavminin anlata geldikleri şeyleri
zikretmesi.

e) O güne has bazı cüzi nasihatın kasdına yönelik olan,
ümminin tamamı için bağlayıcı olmayan Sünnet.

f) Özel hüküm ve kazası.

Talat Sakallı, alimlerin yapmış olduğu Sünnet taksimatlarını
eksik bularak "efradını camî, afyânını mânî" olduğunu
ifade etmiş ve kendisi de benzer bir sınıflandırmaya gitmiştir:

1- Bağlayıcı olan Sünnet: a- Beyân

b- Hüküm

c- Kadâ

d- Fetvâ

2- Bağlayıcı Olmayan Sünnet: a- Adet ve pelorekler

b- Tabii fiiller

c- İçinde bulunduğu toplum
ve şartların gerektirdiği
Sünnetler

d- Zamanıyla mukayyed
olan fiiller

e- Dünyevi işler

aa- Zîrâat

bb- Sanat ve zanâat

cc- Ticaret

dd- Kazanca ve pecun
yolları

ee- Askerlik ve harp ile
ilgili olanlar

ff- Siyaset ve yönetimler
ilgili olanlar.

Hayreddin Karanzen Hz. Peygamber'in tasarruflarıyla ilgili olarak (49) şu ayırımı yapmaktadır: Hz. Peygamber'in "dine ait olan bağlayıcı" tasarruflarının yanında "dine ait olmayan" tasarruflarını ikiye ayırmak gerekmektedir; a) müsbet ilimlerin, teknik ve teknolojinin araştırma, çözüm ve geliştirme sahalarına girer konular.

b) insanların fert ve toplum halinde eğitilip, yönetilme ve yönlendirilme sahalarına girer konular. Bunlardan birincisi; diğerlerinin kendisinden daha iyi bildiğini belirtip: "dünya işleri" sahasıdır ve bu konularda Allah Rasülü'nün söyledikleri perellikle şahsi tecrübe ve düşüncesine dayanır, bağlayıcı değildir. ikincisi; siyaset, hukuk, ekonomi, sosyal kurumlar, eğitim... ile ilgili sahadır. Allah Rasülü'nün bu sahaya girer söz ve davranışları perellikle dine dahildir ve bağlayıcıdır. Bu konulara ait olduğu halde bağlayıcı olmayan davranışları da vardır.

Serahsi de, Mekhûl'u referans göstererek Sünnet'i, Sünnetü'l-Hüdâ ve Sünnetü'l-Zevâid olmak üzere iki kategoride sınıflandırmaktadır: Sünnetü'l-Hüdâ: Uyulması zorunlu olan ve kişiyi hidayete götüren ancak terk-i delâlet olan sünnetlerdir. Bayram namazı, ezan, kâmet, cemaatle namaz vb. sünnetler bu kategoriye girer. Sünnetü'l-Zevâid: Uyulması güzel, terk-i mübah olan sünnetlerdir ki, bunlara da Hz. Peygamber'in oturması, kalkması, piyınması gibi bir insan olarak yaptıkları da dahildir. Bunlar yapılmadığı takdirde birincisinin aksine herhangi bir ceza müeyyide uygulanmaz.

Hadisin bağlayıcılık derecesini ve durumunu tespit etmede şu hususlar göz önünde bulundurulmalıdır:

- 1- Hadisin vahiy olup olmadığını belirlemek
- 2- Hz. Peygamber'in bu sözü hangi konuda ve hangi sıfatla söylediğini tespit etmek.
- 3- Hz. Peygamber'in tebliğ etmekle mükellef olduğu sahaya girip girmediğini, beşer sıfatıyla söyleyip söylemediğini belirlemek.
- 4- Hadisin ihtiva ettiği konu ve bu konunun dindeki yerini tespit etmek.
- 5- Hadise muhatap olan mükellefin durumu da bağlayıcılık derecesini belirleyen unsurdur.

D- Hasâ'isü'n-Nebî (Peygambere Mahsûs Durumlar)

Hz. Peygamber'in miras bırakmaması, münine kadınların onunla mehîrsiz olarak evlenebilmeleri, pece namazının kendisine farz kılınması gibi haller Hz. Peygambere mahsûs olup, ümmetin ortak olmadığı durumlardır.

Üzerinde ittifak edilen hasâ'is şu şekilde sınıflandırılmaktadır:

1- Vacip olanlar

a- Gece namazı

b- Hanımlarını muhayyer bırakması

2- Haram Olanlar:

- a- Kendisine ve ailesine zekatın haram olması
 - b- Kendisi çıkan olan yenekleri: Genesinin haram olması
 - c- Hanımlarıyla bakatlarının aulemesinin haram olması
- 3- Caiz Olanlar:
- a- Genesinin beste birinden hisse alması
 - b- Pay'ın (hazne gelirlerinin) beste birini alması
 - c- Üssal oruç
 - d- Dörtten fazla kadınınla evlenabilmesi: Hanımları arasında nebetlerin taksiminin düşmesi
 - f- Mekke'de savaş yapılabilmesi

İSTİKBÂLE YÖNELİK HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

A- Gayb Kavramı ve Kur'an'ın Bakış Açısı

Kur'an'da şehâdet (pörânen, bilinebilen olan) in zıddı olarak kullanılan gayb, akıl ve duygular yoluyla bilgi edinilemeyen ancak, dinlerin bildirmesiyle haberdar olunan varlık alanıdır. «Zahir» ve batın» duygularımızın alanı dışında kalan, gözle görülemez - ancak kâğıt, gizli olan ve akıl yoluyla da idrak edilemeyen şeylerdir. «İnsanın varlık şartlarının sınırlılığında, zaman ve mekânla kayıtlı, bulunduğu ortamın onun bilmediği, öğrenmediği ve gizli kalan her şeydir. «Gayb, bastırılmış duyuların idrak edemediği veya aklın kavrayamadığı hakikatlar, İslam dininin içinde birini dereceye göre inan söz konusudur. Yine Allah'ın, gaybi muhtlak olarak bildiği konusundaki her bir şüphe ve tereddüt bulunmamaktadır. Hz. Peygamber'e gelince durum daha nettir. Bu konuya işaret eden su'ayeti-i kerimeleri verebiliriz:

«Gaybı Allah'dan başka hiç kimse bilmez»
«Allah gaybı ve şehâdeti bilendir»

Bunun yanında bazı ayetler de vardır ki, Allah'ın bildiği kimselere gayb hakkında bilgi verdiğini ifade etmekte, ayrıca Hz. İbrahim'e yer ve pösterin meleklerinin (bilimleyen yâherinin) pösterildiğini; Hz. Yusuf'a rüya tabiri ilminin gösterildiğini ve kavminin üyeleri-yenekleri önceden bilme d'zallığın varıldığını; Hz. İsa'nın İsrail oğullarının evlerde kırk kırık yaptıkları şeyleri haber verdiğini bildirmektedir. Aşağıda vereceğimiz ayet / gayb ile ilgili bazı bilgilerin peygamberlere bildirildiğini pöster - mektedir:

«Gaybı bilen Odur ve hoşnut olduğu bir elâ: hariç hiç kimseye gaybını açıklamaz» (Cin, 72/26-27)

Hz. Peygamber de ancak Allah'ın kendisine bildirdiği kâğıtla gaybı bilebilir. Cibril hadisinde kendisine kiyâmetin ne zaman kopacağı sorulduğunda, «Sorulan sorandan daha bilgili değildir» şeklinde cevap vererek kiyâmetin ne zaman kopacağını bilmediğini ifade eder.

B-Hz. Peygamber'in Gayb ile Olan İlişkisi (51)

Kıyamet, ahiret, kahr, mizan, hesap, sırat gibi öte dünyaya ait bilgiler hep gaybi haberler kapsamındadır.

Gaybi iki kategoride inceleneniz gerekir:

1) Gayb-ı mutlak: Yüce Allah'ın sahip olduğu ilim sıfatı sayesinde kâinata her şeyi bilmesidir. Mutlak gayb insan-lara açıklanmayan, bildirilmeyen, bildirilse bile sadece Peygamberlere bildirilen alandır. Buna göre mutlak gaybın iki yönü mevzu bahis olmaktadır. Birincisi; mutlak gaybın sadece Allah'ın bildiği, fakat hiç kimseye bildirmediği; insanlara kapalı, tarafı ilanesi; Allah'ın sadece Peygamberlere vahiy yoluyla açıkladığı insan-lara açık yanidir.

2) Gayb-ı izâfî: Allah'ın bildirdiği kâinatın insanların bilmesidir. Kıyametin ne zaman kopacağı, insanın ne zaman ve nerede öleceği gibi hususlar mutlak gayb kavramı kapsamında değerlendirilmektedir.

Gayb ile alakalı haberleri Hz. Peygamber'den önce yaşanan olaylar, yaşadığı zaman ve gelecek-tek alakalı olaylar olmak üzere üç kategoride incelemek mümkündür. Kur'an'ı kerimde insanın ve kâinatın yaratılış, gelişmiş immetlerin yaşadıkları olaylarla ilgili pek çok kıs- sa anlatılmaktadır. Kur'an'ın bu tür bilgileri gayb bilgisi kapsamında değerlendirilmektedir.

TİBB-İ NEBEVİ HADİSLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tıpla ilgili Hz. Peygamber'den bazı ihtilâf eden hadislerin sayısı çoktur. Örneğin, Kütüb-i Sitt'e kaynaklarından olan Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi ve İbn Mace'nin eserlerinde yer alan "Kitâbü't-Tıb" veya "Kitâbü'l-Merde" eserlerinde yer alan "Kitâbü'l-Eş'ar" veya "Kitâbü'l-Eş'ar" gibi müstakim bölümlerde tıpla ilgili pek çok hadis nakledil-mektedir. Bunların yanı sıra Tıbb-ı Nebavi ile ilgili hadisler, "Kitâbü'l-Et'ime" ve "Kitâbü'l-Esribe" gibi başka bölümlerde de yer almaktadır.

Tıbb-ı Nebavi ismi altında hazırlanmış bu eserlerde genel olarak şu konulardan bahsedilmektedir: Koruyucu hekimlik, ~~etkili tıbbi tedaviler~~ tabâbetle ilgili tavsiyeler, hastalık anında hekime müracaat etmek, cahil tabiplere başvurmamak, cahil tabiplerin cezalandırılmaları vb. tıbbi konuları bu çerçevede zikredebiliriz.

A-Tıbb-ı Nebavi: Hadislerin tıbbi yönü ve konuyla ilgili Alimlerin Görüşleri; Tıbb-ı Nebavi ile ilgili hadislerin tanınım

52
tedbire edip defterlendirilmiştir. Hepsinin bağlayıcı veya hicabının bağlayıcı olmadığını söyleyerek, tana-nını aynı kategoride defterlendirme-i2 mümkün değildir. Özellikle Hz. Peygamber'in tip konularında belirtmiş olduğu hadislerin kaynağı nedir? Sorusunu sorarak gerekler. Oysa adf, or-tanın tıbb konusundaki nevcut olan fihristleri ni? Yanıtıyor-ğoksa bu konudaki hadisler ilahi kaynaklı mıdır? Bunun tes-ti edilmesi durumunda Hz. Peygamber'in tip konusundaki asıl-lanmalarını belli bir yere oturtmak daha kolay olacaktır ve konu daha net olarak anlaşılacaktır.

Tıbb-ı Nebvî konusundaki gelen hadislerin tamamı olmasa da bir kısmının bağlayıcı olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin, qiz ve di's tevizi-i2 konusundaki gelen hadisler, yevke öncesi ve sonrası ailelerin yikennasıyla ilgili hadislerle amel etmek sunnetir ve bağlayıcıdır.

Tıbb-ı Nebvî ile ilgili hadislerin değeri ve bağlayıcı-lık açısından defterlendirilmesi konusundaki alimlerin farklı görüş ve yaklaşımları söz konusudur.

Hattâbî tıbbın tarihçesine inerek şu bilgileri verir: Yunan tıbbi mülayese-i2 doğurur. Anap ve Hnd tıbbi ise tecrübe-i2 doğurur. Hz. Peygamber'in hastalara tavsiye-lerinin çoğu Anap tıbbının metoduna dayanır. Bunlardan bir kısmı vahiy ile ilgilidir. Hattâbî, tıbb-ı ilâhî hadisleri kökten reddetmez, ya da onları tamamen vahiy kabul edip, pekişen tıbb ilmi ve yeni problemler karşısında hadisleri müdafaa etmekle zorlanan prapların durumuna düşünür, gerekleri bir yol takip etmiştir.

İbn Haldun, tıbbi nebvi ile ilgili hadislerin vahiy mahsulü olmadığını söyleyerek bağlayıcılık özellik-lerinden de bahsedilemeyeceğini, bu tür hadislerin bulun-dıkları zamanın adetlerini yansıttığını ifade etmektedir. Tip ile ilgili hadislerin bir kısmının ilahi kaynaklı olduğunu ve Hz. Peygamber'in o zamanın ortamına ve adetlerine göre bazı açıklamalar yapmış olabileceği pthüsünü, aşağıda vereceğimiz bazı hadisler de destekle-mektedir:

"Ölüm dışında hiçbir hastalık yoktur ki, gerek otunda onun için bir devâ bulunmasın"

"Mantar kudret helvası einsindendir. Suyu pöze sifalıdır"

B-Evrensel Nitelikte Olan Tıbb-ı Nebvî Hadisleri-
Örnekler:

"Tevizilik inanın parısidir"

"Yıyacak ve içeceklerin izan kaplarının

"İfâni azîk birak anjma?"
"Kuvvetli mü'min, zayıf mü'minden olanlar kayırlar." (5.3)

ZAYIF VE MEVZU HADİSİNİN SAHİH HADİSlerle KARŞILAŞTIRILMA PROBLEMİ A-Zayıf Hadis ve Zayıf Hadisle Anel Etme Problemi:

Sahih Hadis: Adalat ve zabıt şartlarına sahip olan müslümanlardan, bir suretle saad ve illetten uzak olarak rivayet ettikleri hadislerdir.

Zayıf Hadis: Sahih veya hasen hadisin şartlarından birisi ya da bir kısmı bulunmayan hadisler.

Sahih hadis için bir şart (müslimin edaleti, zabtı, sadatın kapuluza olması, hadisin saad ve illeti; olma-
ması) söz konusudur. Eğer bu bir şarttan birisi ve ya
yokluk bir kısmı bulunmazsa hadis zayıf olarak
isimlendirilir.

Zayıf Hadis: anel etme konusunda her dâiminde
ahkâmı açısından leh ve aleyhte çok sayılar söylenmiş ve
ortaya farklı görüşler çıkmıştır. Bu görüşler üç gruptur:
1) Her bir konuda zayıf hadislerle anel etmek caiz
dendir, ister haram - helal konularında olsun, ister
amelîlerin faziletiyle ilgili konularında olsun hiçbir surette
zayıf hadislerle anel edilemez - Yahya b. Muîn, Câtâ'ül İlm ed-
Deuani gibi alimler bu görüşü savunmuşlardır.

2) Ahkâm konuları dışında amelîlerin faziletiyle ilgili
konularda zayıf hadislerle anel edilir. Bu konuda İmamın
olduğu ilave edilmektedir. İbnü's-Salâh terfih ve terhih
konularında zayıf hadisin rivayet edilmesinin caiz olduğu -
na belirir. İbn Hacer amelîlerin fazileti konusunda
hadislerle anel edilemez, yani bu üç şart, ileri
Sünen: a) Hadisleri zayıflığın şiddeti; olma-
ması

b) Anel edilecek zayıf hadisin İslam dininin
prensiplerinden birine uygun olması

c) Anel edilen hadisin Hz. Peygamber'e ait olup
olmama noktasında ihtiyatlı davranarak hadisin
subûtuına kesin olarak inanılması

3) Bazı şartlara ahtâm konularında da zayıf hadislerle
anel edilebilir. Uygulanmada mü'sade edilmesine göre,
fedâil için ileri sürülen şartlardan farklı, bir takım şartlarla,
ahkâm da zayıf hadislerle anel edilmektedir. Ahkâm da zayıf
hadislerle anel konusundaki görüşler kısaca şöyledir: a) Başka

zayıf hadislerle veya diğer bir takım delillerle takviye edilen hadislerle ahkâmda amel edilir. (54)

b) isnadları zayıf olsa da, muhtevasıyla ümmetin amel edebilecekleri hadislerle ahkâmda amel edilir.

c) ihtiyâta daha uygunsa zayıf hadislerle ahkâmda amel edilir.

d) Herhangi bir konuda zayıf hadisten başka delil yoksa re'y tercih edilibek zayıf hadislerle amel edilir.

Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd es-Sicistânî'ye göre, başka bir hadis bulunmadığı takdirde ahkâm konularında da amel edilebilir. Ancak bu tür hadislerin çok zayıf olmaları gerekir. Çünkü çok zayıf olan hadislerle hiçbir suretle amel edilmez.

Zayıflığı mutavassıt olan hadis: Bu da rivisi hakkında "zaifül-hadis" veya "merdudul hadis" veya "münkerul hadis" denen rivayettir. Senedinde müttehen veya metrûk birisi bulunan rivayetler de, çok zayıf hadisler olarak değerlendirilir.

Zayıf hadisleri rivayet ederken mutlaka zayıf oldukları beyan edilerek rivayet edilmesi gerekir. Ayrıca bu tür hadisler, cezim sipasıyla (kesinlik ifade eden) değil de, tenrîz sipasıyla (mechûl) rivayet edilmesi hadisciler arasında kabul edilen bir kural haline gelmiştir. Ancak günümüzde bu kurala hiç uygulanmaktadır.

Zayıf hadislerle amel etme konusunda geçmişte farklı düşünceler olduğu gibi günümüzde de bu konuda ittifak sağlanmamış olmayıp, farklı görüş ve yaklaşımlar söz konusudur. Hayri Kirbaşoğlu, zayıf hadislerle amel edilmesinin doğru olmadığını bunun pek çok sakıncasının bulunduğunu şöyle açıklar: Zayıf hadislerle amel edilebilir anlayışı, tahmin edilenden fazla zayıf hatta mevzû hadisin bünyesine girip yerleşmesi ile sonuçlanmıştır. Bu ise islami ilimler ve düşünce gelişiminde ciddi yaralar açmıştır. Bilhassa vaaz-u nasihat amacıyla bu tür hadislerle sık sık başvurulmuş, halka yönelik olarak yazılmış popüler dini kitaplarda da genellikle bu tür hadisler yaygın olarak kullanılmıştır ve hala kullanılmaktadır.

Yusuf el Kardavi de zayıf hadislerle amel etmeye pek ilimli bakmamaktadır.

Bize göre, zayıf hadislerin hiçbir işe yaramayacağı kanaati son derece yanlıştır.

B- Zayıf Hadislere Örnekler:

"İki günü birbirine eşit olan aldanmıştır"

"Ümmetin ihtilâfı rahmettir"

■ Zayıf hadisleri naklederken, onları sahih hadisler (55) le karıştırarak sahih hadis gibi nakletmeye dikkat edilmelidir.

C-Zayıf Hadisleri Tanıma Yolları:

Zayıf hadisleri bize tanıtan eserlerin bazıları şunlardır:

- 1) İbn Hibbân : Kitabu'l Mecruhîn
- 2) Zehebi : Mizanul İtidâl, el Mufri fî'd Duafâ
- 3) Ukaylî : Kitabu'd-Duafâ: 'l-Kebîr
- 4) İbn Adî : el Kamil fî Duafâir Rical

Zayıf hadisleri bitmem yollarından birisi de bazı hadis kaynaklarının müellifleri tarafından hadisin sıhhat durumunun belirtilmesidir. Örneğin, Tirmizî, Sünen'inde pek çok zayıf hadisi sebepleriyle beraber belirtmiştir. Aynı şekilde Suyutî de Câmiu's-Sagîr isimli eserinde hadislerin sıhhat durumlarını açıklamıştır.

D-Mevzû Hadisler ve Ortaya Çıkışı:

Hz. Peygamber'e ait olmadığı halde O'nun adına uydurulmuş ve O'na izafe edilmiş sözler mevzû hadis denir. Mevzû hadislerin ilk defa tarih sahnesine çıkışı konusunda alimlerin çoğu, Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra ortaya çıktığı görüşündedirler. İlk olarak mevzû hadis uyduranlar arasında Şia, Mürcie, Kaderiye, Cehmiye, Müsebbiha ve Hariciler gibi siyasi ve itikadi fırkaların etkili olduğu tesbit edilmiştir. Hicri II. ve III. asırda en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Mevzû hadislerin tümü üzerinde ittifak sağlanmış olmayıp bazı hadiscilerin mevzû dediklerine bazıları itiraz ederek hadisin mevzû olmadığını söylemişlerdir. Bunun en belirgin örneğinin, Suyutî ile İbnül Cezî arasında yaşandığı müsâhe- de edilmektedir.

E-Mevzû Hadislere Örnekler:

- "Dünya ahiretin tarlasıdır"
- "Kibirleşene karşı kibirleşmek sadıkadır"
- "Âlimin uykusu ibadettir"
- "Vatan sevgisi imândandır"
- "Mü'minin artışı şifâdır"

Tasavvuf çevrelerinde de çok miktarda mevzû hadis kullanılmakta ve bu çevreler kullandıkları bu hadislerin kendilerine göre mevzû olmadığını iddia etmekte dirler. Tasavvuf çevrelerinde asıl olarak kabul edilen, mevzû kabul edilmeyen, ancak hadisciler tarafından mevzû kabul edilen şu

Hadisleri örnek olarak verebiliriz:

“Ölmeden önce ölünüz”

“Kalp Allah'ın evidir”

Kadınların aleyhinde uydurulmuş ve kadınları aşağılayan su mevzû hadislerin halk arasında yaygın olarak kulla — nildığını müşâhede etmek mümkündür:

“Kadınlar evlerin lombalarıdır, fakat onlara okuma yazmayı öğretmeyiniz”

“Kadına itaat pişmanlıktır”

Kandil peceleri, mübarek ay gün ve pecelerle ilgili de pek çok zayıf ve mevzû hadislerle de karşılaşırız. Uydurma hadislerde yaygın olan söylen, az bir amel veya ibadet karşılığında çok mükâfaat ve acır verileceği şeklindedir. Bu tür uydurma hadisleri şu örnekleri verebiliriz:

“Peceli'nin diğer aylara göre fazileti, Kur'ân'ın sair kelimelere olan üstünlüğü gibidir”

“Kim asûre günü oruç tutarsa Allah ona 60 sene ibadet etmiş gibi sevap yazar.”

F- Mevzû Hadisleri Tanıma Yolları:

Kaynağı gösterilmeyen ve şüpheli görülen hadisler mutlaka mevzuat kitaplarından tedkik edilmelidir. Münacaat edebile — cğimiz belli başlı mevzuât kitapları şunlardır:

- 1) Makdisî : Tezkiretü'l-Mevzuât
- 2) İbnü'l Cevzi : Kitabu'l-Mevzuât
- 3) Ömer el Mersî : el Mufni anil hıfz ve'l Kitap.
- 4) es-Sagâni : el-Mevzuât
- 5) Suyuti : el-Leâliul-Masnûa fi'l-Ehadisi'l-Mevzuâ.

Halkın dilinde meşhûr olmuş hadisleri (Sahih, hasen, zayıf, mevzû vb.) bir araya toplayan eserlerden piyasada mevcut ve meşhur olanları şunlardır:

- 1) İbn Kayyim el-Cevziyye : el-Menâru'l-Münîf fi's-Sahih ve'd-Daif
- 2) Zerkeşî : et-Tezkira fi'l-Ehadisi'l-Müstehina
- 3) Sehâvi : el-Mekasidü'l-Hasene

SÜNNET'İN GÜNÜMÜZE TAŞINMASI :

Günümüz gelisen ve hızla değişen toplumumuzda islâmî ilimler arasında en fazla gündemde yer alan ve tartışılan konu kuşkusuz Sünnet ve Hadis olmaktadır.

Günümüzde Sünnet yaşayan bir pelernek değil, kitaplardan

okunan bir tarih malzemesidir. Sünnet Peygamberimizin (57) hayat tarzı devletidir. Peygamberimizin hayat payesi: ne ise hayata verdiği anlam nasılsa, O nasıl bir imana sahipse, Müslüman'ın da öyle olmalıdır. O'nun diğer yapılarını aynen benimsemelidir. Müslüman her şeyden önce O'nun imân dünyasını, pürül dünyasını, fikir dünyasını kavramaya ve O'nu örnek almaya çalışacaktır. Kur'an da bunu öğörmektedir.

NETİCE : Hadisler ne kadar çok okunur ve diğer anlaşılırsa

Hz. Peygamber de o oranda daha iyi bilinir ve tanınır.

Hz. Peygamber ne kadar çok tanınır ve bilinirse O'na karşı duyulan sevgi ve saygı da o oranda artar. İslam Dini'nin bilinmesi ve tanınması hadislerin çokça okunmasına bağlıdır.

Hadisin sıhhat ve subûtu ne kadar önemli ise muhtevalarının diğer anlaşılması ve kavranması da en azından o kadar önemlidir. Hz. Peygamber'in hoşnutluğunu ve sevgisini kazanmak ancak O'nun hadislerini diğer anlamak ve bu diğerültüde hareket etmekle mümkündür. Hadislerle ilgilenen herkesin alt yapı mahiyetinde hadis metodolojisiyle ilgili aşpırı olarak bilmesi gereken bazı hususlar söz konusudur. Bu bağlamda kısaca şunları söyleyebiliriz: Hz. Peygamber, ne olduğundan çok yüceltilerek ilahlaştırılan, ne de diğer insanlardan hiç bir farkı olmayan sıradan bir insandır. Atırılıp düşmeden Hz. Peygamber'i her yönüyle diğer anlamak amacımız olmalıdır.

Hz. Peygamber'i, rasûl ve kul kimliği ikilisi ve derecesi içerisinde anlamak gerekir. Hz. Peygamber, ne her adını vahiyyle atan beşer üstü bir varlıktır, ne de yaptıklarının vahiyyle hiç bir ilgisi olmayan, her şeyi kendi dîpür inadesiyle yapan sıradan bir insandır. Vahiy, Kur'an ayetleriyle sınırlı olmayıp, Sünnet'in de bir kısmının vahiy ürünü olduğu pörüsü, bilginlerin gıfınlığının pörüsüdür. Bu pörüs aynı zamanda Sünnet'in bağlayıcılık özelliğini de yakından ilgilendirir.

Hadislerin yanlış anlaşılması, kişiyi Hz. Peygamber'i yanlış anlamaya, Hz. Peygamber'in yanlış anlaşılması ise, İslam Dini'nin yanlış anlaşılmasına pötürecektir. Hadislerin diğer anlaşılması, konusunda şu hususlar pöz ardı edilmemelidir:

Aynı konuda nakledilen hadislerin, senet ve metin açısından bir bütünlük içerisinde Kur'an ayetlerini pöz ardı etmeksizin ele alıp diğerlendirilmesi; hadislerin her zaman lafzi manalarına takılmayıp muhtevalarında mündenig olan ilke ve prensiplerin tesbit edilmesi; bağlayıcı olan ve olmayanların tefrik edilmesi;

58

H. Peygamber'in anlatılan üslubunun sanat ve edebiyat açısından tahlil edilmesi, ayrıca hadis ilimlerinden olan Sebebi: vürudi'l-hadis, muhtelifü'l-hadis, nâsib ve mansûh gibi hadisat ile ilimlerin bilirmesi, hadislerin doğru anlaşılması ve korunmasına yardımcı olacaktır.